



Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

VYHODNOCENÍ ŠETŘENÍ SOCIÁLNÍCH PODNIKŮ PODPOŘENÝCH V OP LZZ PO UKONČENÍ PODPORY

Vypracovalo:

Oddělení evaluací (802)

Odbor kancelář náměstka pro řízení sekce ekonomiky a evropských fondů

Ministerstvo práce a sociálních věcí

Na Poříčnickém právu 1, 128 01 Praha

Kontaktní osoba:

Ing. Ondřej Vrba

ondrej.vrba@mpsv.cz

Červen 2016

Manažerské shrnutí

Cílem šetření mezi sociálními podniky, které čerpaly podporu z Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost (OP LZZ), bylo zmapovat jejich situaci po skončení podpory. Klíčové bylo zjišťování udržitelnosti – tedy jaký podíl podniků, které čerpaly dotaci, je aktuálně stále v provozu. Snahou bylo zjistit i faktory, které udržitelnost podnikání ovlivňují. Šetření také zkoumalo složení cílových skupin zaměstnanců se znevýhodněním na trhu práce, hospodářské výsledky a zdroje financování sociálních podniků, ale i jejich potřeby z hlediska poradenství, finančních nástrojů či nastavení podnikatelského prostředí.

Výsledky šetření nemají sloužit pouze k vyhodnocení stavu sociálních podniků po ukončení podpory z OP LZZ, ale budou využity také jako benchmark pro evaluaci obdobných intervencí v rámci navazujícího Operačního programu Zaměstnanost.

Klíčovým zjištěním šetření je, že 70 procent ze 120 sociálních podniků podpořených v OP LZZ i po ukončení podpory nadále provozuje své sociální podnikání. Většina sociálních podniků, které jsou stále v provozu, byla v době šetření od skončení podpory 9 až 12 měsíců. Dalších 20 podniků fungovalo bez dotace z OP LZZ 13 až 24 měsíců, 10 podniků 25 až 36 měsíců, 14 podniků 37 a více měsíců.

Nejčastěji zastoupenou cílovou skupinou, kterou sociální podniky během podpory z OP LZZ zaměstnávaly, jsou osoby se zdravotním postižením. Ty byly zastoupené v 64 procentech podpořených podniků. V rámci skupiny osob se zdravotním postižením pak nejčastěji subjekty zaměstnávaly osoby s tělesným postižením (68 procent), osoby s duševní nemocí (44 procent), méně častá je práce s osobami se smyslovým (zrakovým, sluchovým) postižením (26 procent) a osobami s mentálním postižením (26 procent). Druhou nejčastěji zastoupenou skupinou jsou pak osoby dlouhodobě či opakovaně nezaměstnané (zastoupené v 57 procentech podniků).

Sociální podniky často zaměstnávají více cílových skupin. Pouze s jednou cílovou skupinou dle odpovědí pracovalo během podpory z OP LZZ 35 procent podniků. Se dvěma cílovými skupinami pak 44 procent podniků, se třemi 14 procent podniků. Zbýlých 7 procent podniků pak uvedlo, že zaměstnávalo 4 a více různých cílových skupin.

V sociálním podniku, který byl podpořený z OP LZZ, v době šetření v průměru pracovalo 11,1 zaměstnanců a z toho 7,8 byli zaměstnanci se znevýhodněním. Ti tak tvoří v průměru 71 procent zaměstnanců. Z hlediska úvazků je průměrný součet 9,7 a z toho součet úvazků zaměstnanců se znevýhodněním 6,4 – což odpovídá 66 procentům úvazků.

Nejčastější oblastí působení sociálních podniků podpořených v OP LZZ jsou služby. Konkrétně v oblasti pohostinství a stravovacích služeb působí (nebo působila) čtvrtina podniků, v oblasti úklidu a údržby nemovitostí 20 procent podpořených subjektů. Shodně 15 procent respondentů pak jako oblast působení uvedlo lesnictví a zahradnictví; prodejní činnost a stavební činnost.

Většina podniků využívala při svém rozjezdu či rozšíření nad rámec podpory z OP LZZ i vlastní prostředky (87 procent), dále to byly půjčky a úvěry (42 procent) a příspěvky poskytované dle zákona o zaměstnanosti vyplácené Úřadem práce (41 procent). Dotace z Integrovaného operačního programu zároveň s podporou z OP LZZ využilo 31 procent podniků. Méně využívané byly podpora kraje či obce a sponzorské dary.

Z hlediska zdrojů financování po ukončení podpory z OP LZZ roste význam příspěvků poskytovaných dle zákona o zaměstnanosti (poskytovány jsou zejména na osoby se zdravotním postižením) – po ukončení podpory je využívalo 69 procent sociálních podniků, během podpory jen 41 procent.

Z hlediska hospodářských výsledků 67 procent projektů, které jsou v provozu, za poslední účetní rok dosáhlo zisku. Vyrovnané výnosy a náklady uvedlo 5 procent podniků a ve ztrátě je 28 procent sociálních firem.

Své tržby od ukončení čerpání dotace z OP LZZ zvýšilo 61 procent podpořených sociálních podniků, které jsou v provozu. Z toho výrazně vyšší tržby uvedlo 21 procent podniků, mírně vyšší 40 procent. Snížení zisků pak uvedlo 17 procent podniků – z toho mírné snížení 12 procent, výrazné snížení 5 procent.

Obsah

MANAŽERSKÉ SHRUTÍ	2
1 CÍL A PRŮBĚH ŠETŘENÍ	5
2 VÝSLEDKY ŠETŘENÍ	7
2.1 Základní charakteristiky	7
2.2 Cílové skupiny	12
2.3 Hospodářské výsledky a finance.....	17
2.4 Předpoklady úspěchu sociálního podnikání	23
2.5 Překážky a podpora	27
3 ZÁVĚR - VYTIPOVANÉ OBLASTI DALŠÍHO ZKOUMÁNÍ	31
4 SEZNAM TABULEK A GRAFŮ.....	32

1 Cíl a průběh šetření

Oddělení evaluací MPSV provedlo v průběhu března a dubna 2016 elektronické šetření mezi sociálními podniky, které čerpaly podporu z Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost (OP LZZ). Osloveno bylo 120 subjektů podpořených v letech 2009 až 2015. Odpovědělo 103 z nich. Návratnost tedy dosáhla 86 procent. Na otázky odpovídali samotní realizátoři projektů.

Ve výzvě č. 30 (Výzva pro předkládání grantových projektů OP LZZ „Sociální ekonomika“) bylo v období 2009 – 2015 realizováno 120 projektů za více než 350 milionů korun. Globální grant měl za cíl podpořit vznik a rozvoj nových podnikatelských aktivit zaměřených na sociální podnikání, které umožní sociálně vyloučeným osobám a osobám ohroženým sociálním vyloučením vstup na trh práce a do podnikatelského prostředí a současně jejich začlenění do společnosti.

Klíčovou podmínkou v této souvislosti bylo, že minimálně 40 procent úvazků v sociálním podniku musí být obsazeno osobami se znevýhodněním na trhu práce. Příjemce dotace musel uzavřít se zaměstnanci pracovní právní vztah. Realizace projektu musela být mimo území hlavního města Prahy a cílová skupina projektu musela pocházet z jiného regionu než z hlavního města Prahy.

Novým subjektům měla dotace pomoci rozběhnout podnikatelské aktivity se sociálním prospěchem, do budoucna ale podpora počítala s jejich udržitelností i bez dotace. Plánem bylo, aby se vzniklé podnikatelské subjekty staly ekonomicky samostatnými a schopnými udržet se v místním konkurenčním prostředí.

Cílem dotazníkového šetření mezi sociálními podniky podpořenými v OP LZZ bylo zmapovat jejich situaci po skončení podpory. Během dotazování byly některé z podniků bez podpory teprve v řádech měsíců, jiné už bez podpory fungovaly přes čtyři roky.

Klíčové bylo zjišťování udržitelnosti – tedy jaký podíl podniků, které čerpaly dotaci, je aktuálně stále v provozu. Snahou bylo zjistit i faktory, které udržitelnost podnikání ovlivňují. Otázky se týkaly také složení cílových skupin zaměstnanců se znevýhodněním na trhu práce a způsobu jejich nábory. Další sekce dotazů se týkala hospodářských výsledků podniků a způsobů, jak svůj provoz v současné době financují. Závěrečná sada otázek zjišťovala potřeby sociálních podniků z hlediska poradenství, finančních nástrojů či nastavení podnikatelského prostředí.

Výsledky šetření není možné zobecnit na všechny sociální podniky v České republice, osloveny byly pouze ty, které byly podpořené v rámci OP LZZ. OP LZZ sice sehrálo významnou roli v rámci podpory rozvoje sociálního podnikání v České republice, ale existují mnohé další sociální podniky, které dotaci z OP LZZ nečerpaly.¹

Zobecnění výsledků šetření není plně možné ani na skupinu sociálních podniků podpořených v OP LZZ. Návratnost dotazníkového šetření sice dosáhla 86 procent, přesto chybějící odpovědi od zbylých 14 procent podpořených sociálních podniků jednoduché zobecnění výsledků neumožňuje. Pokud se tedy v textu operuje s termínem „sociální podniky“, je tím míněno „respondenti z řad sociálních podniků podpořených v OP LZZ“.

Při došetření stavu provozu 14 procent sociálních podniků podpořených v OP LZZ, jejichž realizátoři nevyplnili distribuovaný dotazník, se ukázalo, že skupina non-respondentů má při vyhodnocení této otázky výrazně jiné složení (z hlediska poměru podniků, které jsou v provozu, a těch, které provoz již ukončily – viz kapitolu 2) než skupina respondentů. Přinejmenším u otázek, na jejichž zodpovězení by

¹ V rámci Adresáře sociálních podniků na stránkách ceske-socialni-podnikani.cz, které provozuje společnost P3 - People, Planet, Profit, o.p.s., bylo v červnu 2016 registrováno 224 sociálních podniků z České republiky.

mohlo mít vliv to, zda je podnik stále v provozu, či ne, je třeba vyhnout se snaze výsledky zobecnit. Pokud se ale vezmou určité limity analýzy v potaz, přináší vyhodnocení dotazníkového šetření relevantní náhled do stavu sociálních podniků, které využily dotaci z OP LZZ.

Výsledky šetření nemají sloužit pouze k vyhodnocení stavu sociálních podniků po ukončení podpory z OP LZZ, ale budou využity také jako benchmark pro evaluaci obdobných intervencí v rámci navazujícího Operačního programu Zaměstnanost. Analýza výsledků také pomohla definovat hypotézy a oblasti zkoumání, na které se evaluace sociálního podnikání v dalším programovém období 2014-2020 zaměří. (Pro podrobnější informace viz kapitolu č. 3: Závěr - vytipované oblasti dalšího zkoumání.) Odpovědi respondentů týkající se hodnocení nastavení podpory, potřeb odborného poradenství atd. budou předány příslušným programovým manažerům.

Součástí analýzy výsledků šetření jsou také neformální doporučení uvedená v kapitole 2.5. Aktuální analýza je součástí komplexní evaluace podpory sociálního podnikání, jejíž finální závěry a doporučení jsou naplánovány až na rok 2018. Oddělení evaluací považuje za vhodné předat náměty na zlepšení nastavení podpory příslušným oddělením již v této fázi a neformální cestou je diskutovat.

2 Výsledky šetření

2.1 Základní charakteristiky

• Jednoznačně nejčastějším typem organizace příjemců podpory sociálního podnikání z OP LZZ je *společnost s ručením omezeným*, kterou provozuje 59 procent respondentů. Následuje *obecně prospěšná společnost* (18 procent), podpořeno bylo pak také 13 procent *osob samostatně výdělečně činných*. (Rozložení využití jednotlivých typů organizací u všech 120 sociálních podniků podpořených v OP LZZ je dle dat z informačního systému Monit téměř totožné jako u 103 sociálních podniků, jejichž realizátoři se zúčastnili šetření.)

Tabulka 1: Typ organizace příjemce

Společnost s ručením omezeným	59 %
Obecně prospěšná společnost	18 %
OSVČ	13 %
Družstvo	6 %
Církevní právnická osoba	2 %
Akciová společnost	1 %
Veřejná obchodní společnost	1 %

N=103 respondentů // Zdroj: IS MONIT

• Nejvíce respondentů z řad sociálních podniků mělo v době podpory z OP LZZ místo realizace v Moravskoslezském a Středočeském kraji (shodně 14 procent podniků). Následuje dle četnosti Ústecký, Olomoucký a Jihomoravský kraj. Nejmenší zastoupení má naopak Karlovarský kraj, Liberecký kraj a Kraj Vysočina. (Rozložení územní realizace u všech 120 sociálních podniků podpořených v OP LZZ je dle dat z informačního systému Monit mírně odlišné od rozložení u 103 sociálních podniků, jejichž realizátoři se zúčastnili šetření. Nejčastěji i nejméně zastoupené kraje se ale shodují.)

Tabulka 2: Místo realizace

	Četnost u respondentů	Četnost u 120 SP podpořených v OP LZZ
Moravskoslezský kraj	14 %	13 %
Středočeský kraj	14 %	13 %
Ústecký kraj	12 %	11 %
Olomoucký kraj	11 %	11 %
Jihomoravský kraj	10 %	11 %
Jihočeský kraj	8 %	8 %
Pardubický kraj	7 %	6 %
Zlínský kraj	7 %	8 %
Královéhradecký kraj	6 %	5 %
Plzeňský kraj	6 %	8 %
Liberecký kraj	3 %	3 %
Vysočina	3 %	3 %
Karlovarský kraj	2 %	2 %

N=103 respondentů // Zdroj: IS MONIT

• Většina podpořených podnikatelů získala dotaci z OP LZZ na *založení nového sociálního podniku pod novým IČ* (68 procent respondentů). Zhruba pětina podpořených projektů založila *nový sociální podnik pod již existujícím vlastním IČ*. Desetina projektů pak čerpala dotaci na *rozšíření již dříve fungujícího sociálního podniku*.

Tabulka 3: Zaměření dotace

Na kterou z následujících aktivit jste získali dotaci z OP LZZ?	
Sociální podnik jsme nově založili díky dotaci z OP LZZ – zřídili jsme nové IČ, zakoupili IČ, zahájili jsme podnikání pod „spícím“ IČ	68 %
Sociální podnik jsme nově založili díky dotaci z OP LZZ pod IČ, pod kterým naše firma již podnikala v jiném oboru (zřídili jsme divizi sociálního podnikání nebo celé IČ jsme transformovali do sociálního podniku)	22 %
Rozšířili jsme díky dotaci z OP LZZ již dříve fungující sociální podnik	10 %

N=103 respondentů

• Nejčastější oblastí působení sociálních podniků podpořených v OP LZZ jsou *služby*. Konkrétně v oblasti *pohostinství a stravovacích služeb* působí (nebo působila) čtvrtina podniků, v oblasti *úklidu a údržby nemovitostí* 20 procent podpořených subjektů. Shodně 15 procent respondentů pak jako oblast působení uvedlo *lesnictví a zahradnictví; prodejní činnost a stavební činnost*.

Možnost *„ostatní služby“* vybralo 30 procent respondentů, *„ostatní výrobu“* pak 15 procent. V rámci *ostatních služeb* se objevila široká paleta variant – vícekrát se objevily zejména prádelenské a masážní služby, v rámci *ostatní výroby* se nejčastěji objevovalo zpracování dřeva.

Tabulka 4: Oblasti působení sociálních podniků*

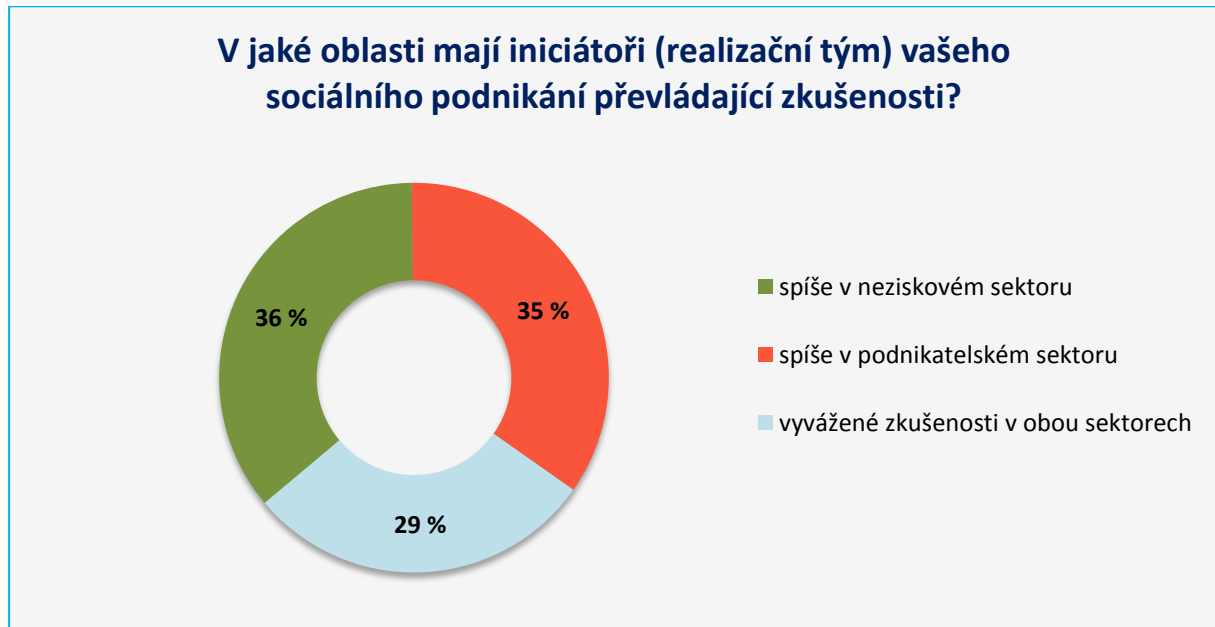
Pohostinství, stravovací služby	24 %
Úklidové služby, údržba nemovitostí	20 %
Lesnictví a zahradnictví	15 %
Prodejní činnost	15 %
Stavební činnost	15 %
Technické a komunální služby	14 %
Potravinářská výroba a prodej	10 %
Informační technologie	3 %
Ostatní služby	30 %
Ostatní výroba	15 %

*N=103 respondentů // * Respondenti mohli vybrat pro svůj podnik více než jednu oblast působení.*

• Sociální podniky mohou působit i v několika oborech najednou. Respondenti proto mohli vybrat pro svůj podnik více oblastí působení. Pouze jeden obor dle odpovědí vykonává 60 procent podniků, ke 2 oborům se přihlásilo 24 procent dotázaných, 12 procent vybralo 3 obory, 4 procenta pak dokonce 4 oblasti působení.

- Iničiátoři sociálních podniků podpořených v OP LZZ se zhruba rovnoměrně dělí mezi ty, kteří dříve pracovali *spíše v neziskového sektoru* a ty, kteří dříve pracovali *spíše v podnikatelského sektoru*. Převládající zkušenost *v neziskovém sektoru* má 36 procent iniciátorů sociálního podnikání, *v podnikatelském sektoru* 35 procent a 29 procent má *zkušenosti vyvážené v obou sektorech*.

Graf 1: Zkušenosti iniciátorů sociálního podnikání



N=103 respondentů

- Více než tři čtvrtiny respondentů (81 podniků) z řad sociálních podniků podpořených v OP LZZ v době průzkumu uvedlo, že jejich *sociální podnikání je stále v provozu*. Zbýlých 22 podniků své *sociální podnikání již ukončilo*².

Graf 2: Aktuální provoz podpořených sociálních podniků

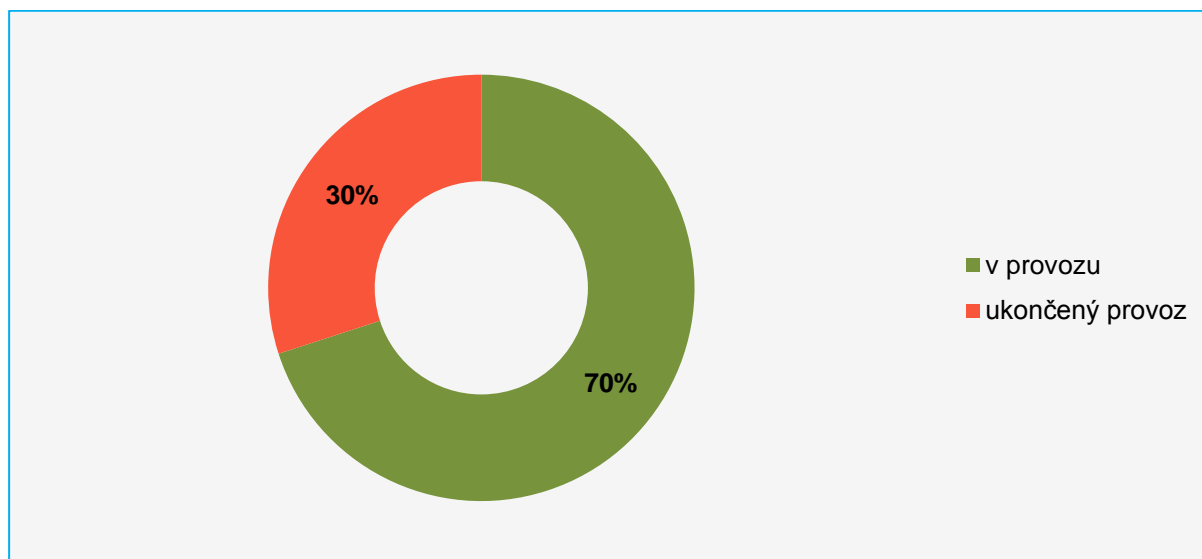


N=103 respondentů

² Otázka v dotazníku byla formulována takto: „Je váš sociální podnik aktuálně stále v provozu? (Pokud již podnik nezaměstnává osoby se znevýhodněním, uveďte ‚ne‘.)“ Zjišťováno tedy bylo pokračování provozu sociálního podnikání, ne obecně provozu podnikání.

- Při došetření³ stavu provozu 17 sociálních podniků podpořených v OP LZZ, jejichž realizátoři nevyplnili distribuovaný dotazník, se podařilo získat informaci, že 3 podniky z této skupiny ve svém sociálním podnikání dál pokračuje, zbylých 14 podniků své sociální podnikání již ukončilo. To ukazuje, že skupina non-respondentů má při vyhodnocení této otázky výrazně jiné složení z hlediska provozu než skupina respondentů.⁴ Pokud bychom tyto došetřené výsledky doplnili k datům získaným v dotazníkovém šetření, vyšlo by, že stále v provozu je 70 procent podpořených sociálních podniků, 30 procent podniků pak své sociální podnikání již ukončilo.

Graf 3: Aktuální provoz podpořených sociálních podniků (včetně non-respondentů)



N=120 respondentů (Dohromady odpovědi z dotazníkového šetření a došetření stavu provozu non-respondentů.)

- Pokud se podíváme na strukturu sociálních podniků podpořených v OP LZZ, které jsou stále v provozu, z hlediska doby od ukončení čerpání dotace, vidíme, že 40 podniků v době šetření bylo od skončení podpory *jeden rok a méně*. Všechny podniky z této kategorie fungovaly bez dotace z OP LZZ minimálně 9 měsíců. Dalších 20 podniků fungovalo bez dotace z OP LZZ *13 až 24 měsíců*, 10 podniků *25 až 36 měsíců*, 14 podniků *37 a více měsíců*. (Pro podrobnější analýzu, jak dlouho podniky po skončení dotace fungují, by bylo potřeba jejich situaci sledovat v delším časovém období. Z dostupných dat nelze vyvodit, zda například podniky, které fungují rok po skončení dotace, budou v provozu i nadále, nebo v následujících měsících skončí.)

Tabulka 5: Složení sociálních podniků v provozu dle doby od ukončení podpory z OP LZZ

9-12 měsíců	40 podniků
13-24 měsíců	20 podniků
25-36 měsíců	10 podniků
37 a více měsíců	14 podniků

N=84 respondentů (Dohromady odpovědi u dotazníkového šetření a došetření u non-respondentů.) // Zdroj: IS MONIT

³ Došetření proběhlo telefonicky. Pokud nebylo možné realizátory projektů kontaktovat, zjišťovaly se informace o stavu provozu sociálních podniků na jejich webových stránkách a z kontrolních zpráv.

⁴ Absenci 17 sociálních podniků podpořených v OP LZZ v šetření je třeba brát v potaz i při analýze odpovědí na ostatní otázky. Přinejmenším u otázek, na jejichž zodpovězení by mohlo mít vliv to, zda je podnik stále v provozu či ne, je třeba vyhnout se snaze výsledky zobecnit na všechny podpořené sociální podniky v OP LZZ.

Tabulka 6: Motivace iniciátorů sociálního podniku pro jeho založení

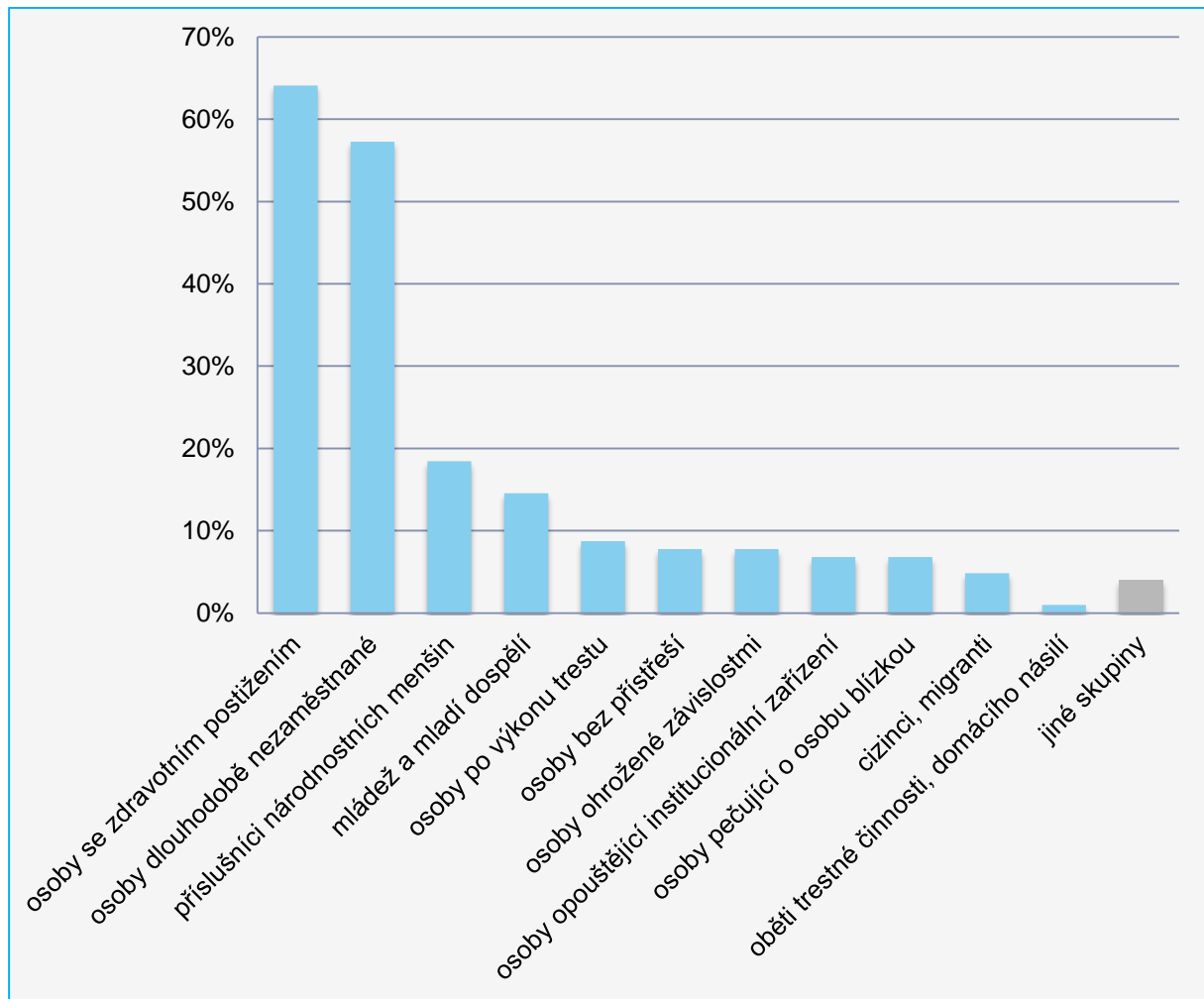
- V odpovědích na otevřenou otázku, zjišťující od respondentů motivaci iniciátorů k založení sociálního podniku, se opakovaně objevují ty, které lze zařadit do kategorie **podpora integrace znevýhodněných osob na trh práce**. Dotázaní nejčastěji odpovídali, že motivem pro start sociálního podnikání byla právě potřeba aktivně se podílet na vytváření nových pracovních míst pro lidi ohrožené sociálním vyloučením, pro které je běžný pracovní trh těžko dostupný. Ilustruje to například komentář jednoho z respondentů: „*Hlavním cílem bylo zaměstnat osoby ze znevýhodněných cílových skupin, zvýšit jejich kvalifikaci a umožnit jim návrat na trh práce a připravit je na udržení získaného pracovního místa.*“
- Časté byly také odpovědi, ve kterých respondenti jako impuls pro založení sociálního podniku označili potřebu **vzniku možnosti návazného pracovního uplatnění pro klienty (osoby z cílových skupin) vlastní či spolupracující organizace**. Klienti jsou totiž dle respondentů často práce schopní, nedaří se je ovšem zařadit na běžná pracovní místa. („*Motivací bylo zajistit zaměstnání práci ochotným a pro ni schopným uživatelům sociálních služeb poskytovaných mateřskou společností.*“)
- Přibližně stejně časté pak byly odpovědi zmiňující jako klíčovou součást motivace **podnikatelský záměr iniciátorů** – ať už ve smyslu rozšíření stávající, anebo založení nové firmy („*Hlavním cílem projektu bylo vytvořit funkční, dlouhodobě stabilizovanou firmu, která vyznává a realizuje principy sociálního podnikání a přitom produkuje zisk. V oblasti podnikání bylo cílem vybudovat regionálně významnou varnu cideru s roční výrobou a prodejem v objemech dle předkládaného podnikatelského záměru.*“)
- Méně časté byly odpovědi, které v rámci pohnutek pro založení sociálního podniku kladly důraz na **místní regionální prospěch**: („*Vybudovat unikátní kavárnu spojující v sobě elementy podpory regionální produkce a sociálního podniku, což nám připadalo jako společensky správné.*“)
- Několik respondentů zmínilo jako důvod pro start sociálního podnikání **možnost samofinancovat sociální služby**: („*Především nabídnout nové zaměstnání lidem pracujícím předtím v chráněných podmínkách, mít možnost nového směru v zaměstnávání cílové skupiny duševně nemocných a zároveň zkusit podnikání se vším všudy, a časem mít možnost dofinancovat z příjmů z podnikání další sociální aktivity zakladatelů.*“), anebo **vlastní zkušenost se znevýhodněním**: („*Motivací byla rodinná situace - syn ZTP/P.*“)

N=103 respondentů

2.2 Cílové skupiny

- Nejčastěji zastoupenou cílovou skupinou, kterou sociální podniky během podpory z OP LZZ zaměstnávaly, jsou *osoby se zdravotním postižením*. Ty byly zastoupené v 64 procentech podpořených podniků. Druhou nejčastěji zastoupenou skupinou jsou pak *osoby dlouhodobě či opakovaně nezaměstnané* (zaměstnané v 57 procentech podniků). S odstupem se pak na dalších příčkách umístili *příslušníci národnostních menšin a marginalizovaných společenství* (18 procent) a *mládež a mladí dospělí* (15 procent).

Graf 4: Cílové skupiny zaměstnané v sociálních podnicích během podpory z OP LZZ*

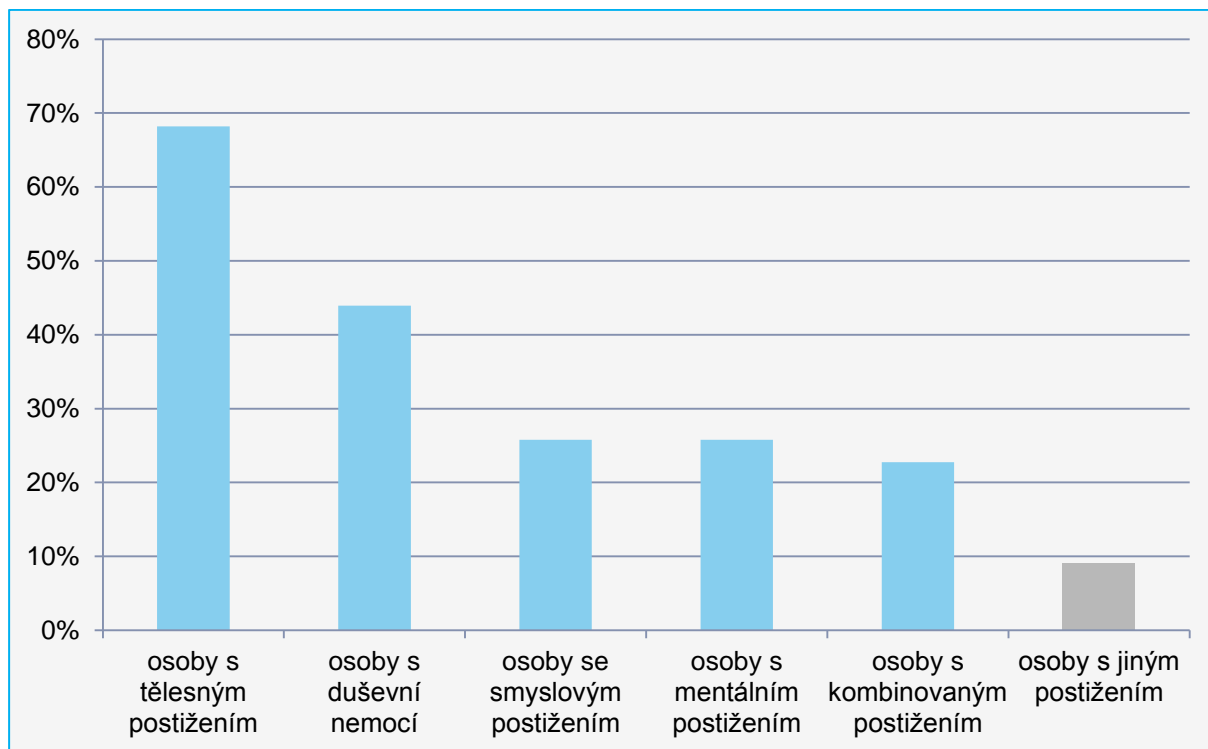


N=103 respondentů // *Respondenti mohli vybrat pro svůj podnik více cílových skupin.

- Sociální podniky často zaměstnávají více cílových skupin. Respondenti proto mohli vybrat pro svůj podnik více možností odpovědí. Pouze s jednou cílovou skupinou dle odpovědí pracovalo během podpory z OP LZZ 35 procent podniků. Se dvěma cílovými skupinami pak 44 procent podniků, se třemi 14 procent podniků. Zbýlých 7 procent podniků pak uvedlo, že zaměstnávalo 4 a více různých cílových skupin.

- Pokud se podíváme blíže na strukturu nejčastěji zastoupené cílové skupiny v podpořených sociálních podnicích – *osob se zdravotním postižením* – vidíme, že nejčastěji subjekty zaměstnávají *osoby s tělesným postižením*. Uvedlo to 68 procent respondentů. Dále jsou v sociálních podnicích nejčastěji zastoupené *osoby s duševní nemocí* (44 procent), méně častá je práce s *osobami se smyslovým (zrakovým, sluchovým) postižením* (26 procent) a *osobami s mentálním postižením* (26 procent).

Graf 5: Osoby se zdravotním postižením - zastoupení specifických podskupin*



*N=66 respondentů // *Respondenti mohli vybrat pro svůj podnik více specifických cílových skupin.*

- Při zkoumání toho, v jaké míře se po skončení podpory sociálních podniků z OP LZZ měnilo složení zaměstnaných cílových skupin oproti stavu během podpory, se ukázalo, že složení znevýhodněných skupin zachovalo 81 procent podniků, které jsou stále v provozu. 19 procent respondentů pak uvedlo, že složení cílových skupin se po skončení podpory změnilo.

Tabulka 7: Změna složení cílových skupin po skončení podpory oproti stavu během podpory

Je aktuální složení cílových skupin zaměstnaných v podnicích stejné jako během podpory z OP LZZ?	
Ano	81 %
Ne	19 %

N=81 respondentů

- Při bližším zkoumání charakteristik 15 respondentů, kteří uvedli, že se jim po skončení podpory změnilo složení cílových skupin, se ukázalo, že k nejvýraznějším změnám došlo v zastoupení podniků, které pracují s *příslušníky národnostních menšin a marginalizovaných společenství* a s *mládeží a mladými dospělými*. Během podpory s *příslušníky národnostních menšin a marginalizovaných společenství* v této skupině pracovalo 6 podniků, v době šetření již jen tři. S *mládeží a mladými dospělými* pak během podpory pracovalo 5 podniků, v době šetření jen jeden. Zda jsou tyto cílové skupiny v období bez podpory méně preferovány, není možné na takto nízkém počtu respondentů statisticky vyhodnotit. S touto hypotézou plánujeme pracovat v dalších, kvalitativních šetřeních.

- Dotazník se zaměřil také na počty zaměstnanců se znevýhodněním v sociálních podnicích, které jsou stále v provozu. Z odpovědí respondentů vyšlo, že v průměrném sociálním podniku, který byl podpořený z OP LZZ, v době šetření pracovalo 11,1 zaměstnanců a z toho 7,8 byli zaměstnanci se znevýhodněním. Ti tak tvoří v průměru 71 procent zaměstnanců. Z hlediska úvazků je průměrný součet 9,7 a z toho součet úvazků zaměstnanců se znevýhodněním 6,4 – což odpovídá 66 procentům úvazků.

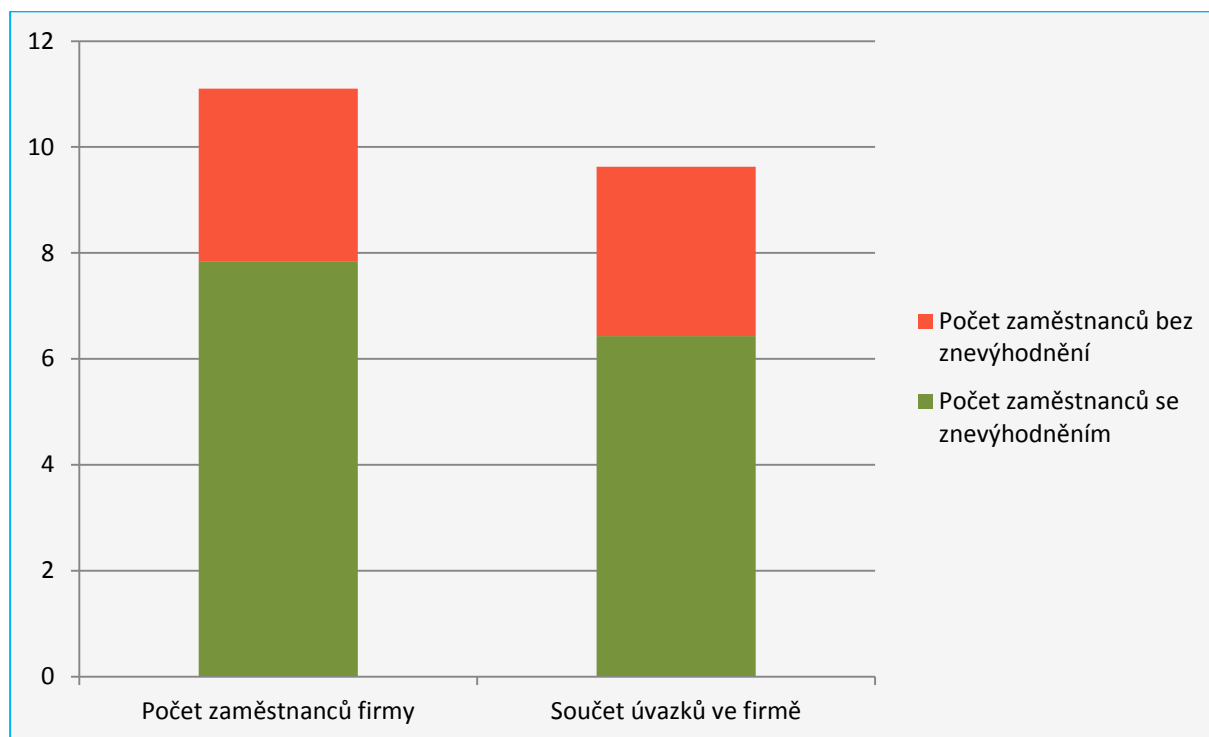
Pokud se podíváme na počty zaměstnanců z pohledu mediánu, dostaneme nižší čísla než čisté průměry. Mediánový počet všech zaměstnanců firmy je 8 a mediánový počet zaměstnanců se znevýhodněním je 5.

Tabulka 8: Počty zaměstnanců a úvazků v průměrném sociálním podniku v provozu

	Průměr	Medián
Počet zaměstnanců firmy	11,1	8
- z toho počet zaměstnanců se znevýhodněním	7,8	5
Součet úvazků ve firmě	9,7	6
- z toho součet úvazků zaměstnanců se znevýhodněním	6,4	4

N=79 respondentů⁵

Graf 6: Počty zaměstnanců a úvazků v průměrném sociální podnik v provozu



N=79 respondentů

⁵ Ze skupiny 81 respondentů – sociálních podniků, které jsou stále v provozu – byly v rámci této otázky vyřazeny dvě odpovědi kvůli logické nekonzistenci.

- Nejčastějším způsobem, jakým sociální podniky oslovovali uchazeče o práci z řad osob se znevýhodněním na trhu práce, je *s pomocí Úřadu práce*. Těto možnosti využily tři čtvrtiny podniků. Další využívaný způsob oslovování uchazečů je *přes organizaci pomáhající cílové skupině (NNO, poskytovatele sociálních služeb)*, kterou využilo 66 procent sociálních firem. Méně využívané jsou *inzeráty či pracovní agentury*. V rámci dalších způsobů oslovení byly nejčastěji zmiňovány osobní kontakty či vlastní databáze zájemců, ale také přímé oslovování díky znalosti regionu nebo cílové komunity.

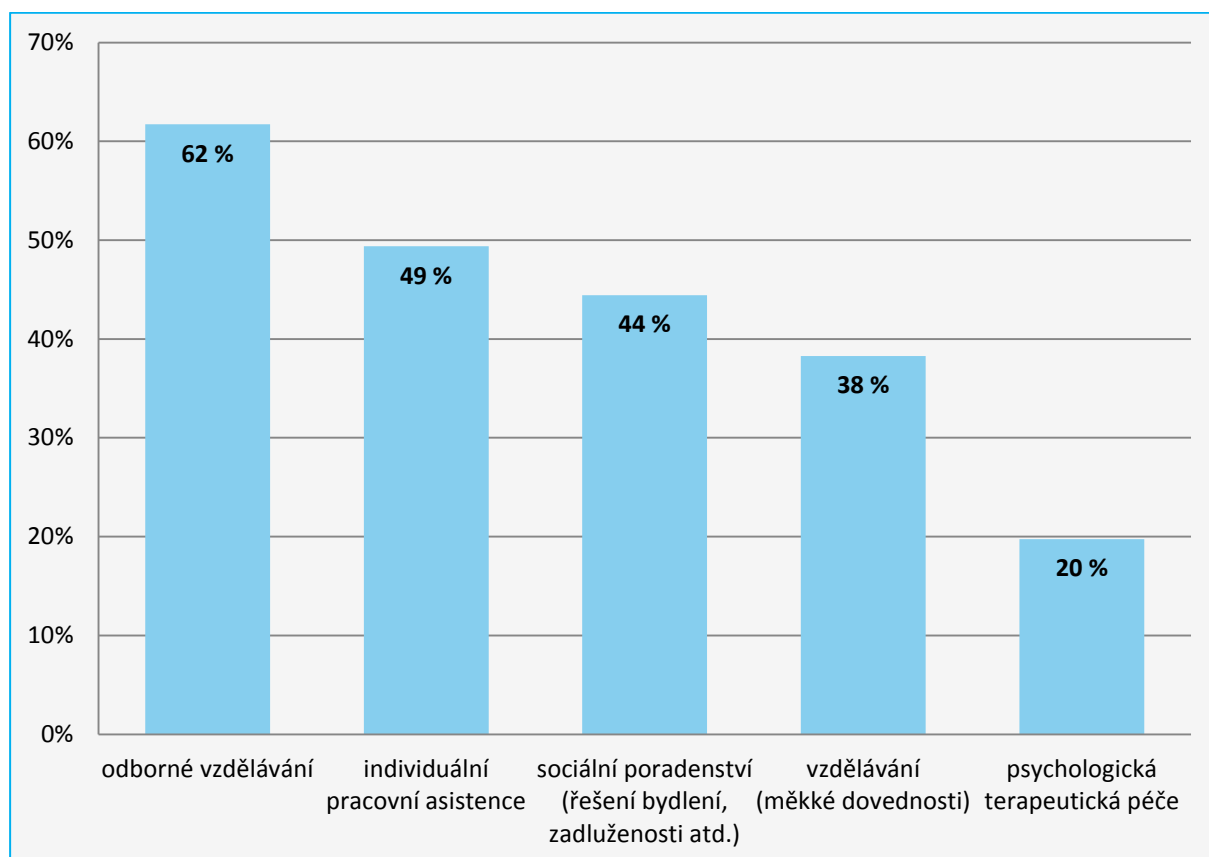
Tabulka 9: Způsob oslovení uchazečů o práci z řad osob se znevýhodněním*

Přes Úřad práce	76 %
Přes organizaci pomáhající cílové skupině (NNO, poskytovatele sociálních služeb)	66 %
Přes inzerát	36 %
Přes pracovní agenturu	4 %
Jiným způsobem	24 %

*N=103 respondentů // *Respondenti mohli vybrat více možností odpovědi.*

- Podniky, které jsou stále v provozu, měly odpovědět také na to, jaké aktivity na podporu a rozvoj nabízely svým zaměstnancům se znevýhodněním v uplynulém roce. Nejčastěji bylo součástí aktivit sociálního podnikání *odborné vzdělávání*, které nabízelo 62 procent podniků. Následuje *individuální pracovní asistence* (49 procent), *sociální poradenství (řešení bydlení, zadluženosti atd.)*, které nabízelo 44 procent podniků, a *vzdělávání – měkké dovednosti* (38 procent). Méně často byla v rámci aktivit zastoupená *psychologická terapeutická péče* (20 procent).

Graf 7: Nabízené aktivity pro zaměstnance se znevýhodněním*



*N=81 respondentů // *Respondenti mohli vybrat více možností odpovědi.*

- Sociální podniky, které nabízely zaměstnancům z cílových skupin psychologickou terapeutickou péči nebo sociální poradenství, měly upřesnit, kdo tyto služby poskytuje. Nejčastěji to byla spolupracující organizace a tyto služby poskytovala bezplatně (u 63 procent podniků). V polovině sociálních firem využívali pro tyto služby vlastního zaměstnance. Méně časté bylo využití dobrovolníků či placených služeb.

Tabulka 10: Způsob poskytování psychologické péče a sociálního poradenství

Spolupracující organizace (např. NNO) bezplatně	63 %
Zaměstnanec našeho sociálního podniku v pracovním poměru nebo ve smluvním vztahu	51 %
Dobrovolníci	7 %
Spolupracující organizace (např. NNO) za úhradu	5 %
Jiný subjekt	10 %

*N=41 respondentů // *Respondenti mohli vybrat více možností odpovědi.*

- V rámci dotazníku bylo také snahou zjistit, zda má zaměstnání pracovníka v sociálním podniku vždy nutně pozitivní vliv i na růst míry zaměstnanosti v České republice. Ukázalo se, že zhruba čtvrtina podniků zaměstnala alespoň jednoho člověka, který těsně před nástupem měl zaměstnání či vlastní živnost. Nástup do sociálního podniku tedy pro takového člověka znamenal spíše změnu zaměstnání, než vstup (či návrat) na trh práce.

Tabulka 11: Vstup na trh práce nebo změna zaměstnání?

Byl alespoň jeden váš zaměstnanec se znevýhodněním těsně (cca. 1 měsíc) před nástupem do vašeho sociálního podniku zaměstnaný nebo OSVČ?	
Ano	26 %
Ne (všichni byli nezaměstnaní, nebo ekonomicky neaktivní)	74 %

N=103 respondentů

- Při bližším zkoumání charakteristik 27 respondentů, kteří zaměstnali alespoň jednu osobu se znevýhodněním, jež těsně před nástupem měla zaměstnání či vlastní živnost, se ukázalo, že nejčastěji jsou to podniky, které pracují s osobami se zdravotním postižením. S touto cílovou skupinou pracuje 24 z nich. Zda je u sociálních podniků pracujících s osobami se zdravotním postižením větší pravděpodobnost, že zaměstnají osoby, které jen „přestupují“ ze zaměstnání do zaměstnání, není možné na základě tohoto šetření relevantně hodnotit. A to zejména z toho důvodu, že většina podniků pracuje s více cílovými skupinami zároveň. Konkrétně z 24 výše zmíněných podniků, pracovalo výlučně s osobami se zdravotním postižením jen 10 z nich. Tuto problematiku proto plánujeme blíže zkoumat v dalších, kvalitativních šetřeních.

- Když měli respondenti⁶ upřesnit, jaké formy zaměstnání měly osoby, které do sociálního podniku „přestoupily“ z jiné práce, nejčastěji se objevovala možnost *zaměstnaný na pracovní smlouvu / DPP / DPČ bez dotace* (78 procent). Další možnosti – *OSVČ a zaměstnaný na chráněném pracovním místě* měly výrazně nižší podíl (obě 22 procent); možnost *zaměstnaný formou veřejně prospěšné práce nebo společensky účelného pracovního místa* pak vybralo 13 procent respondentů.

⁶ 27 respondentů uvedlo, že alespoň jeden zaměstnanec se znevýhodněním byl těsně před nástupem do sociálního podniku zaměstnaný nebo OSVČ. Do vzorku k analýze forem zaměstnání osob, které do sociálního podniku „přestoupily“ z jiné práce, bylo započítáno jen 23 odpovědí. Čtyři respondenti využili u otázky možnost „nevím / nevzpomínám si“.

2.3 Hospodářské výsledky a finance

→ Podniky, které ukončily provoz

- U podniků, které měly během šetření již ukončený provoz (22 respondentů), se zjistilo, že devět z nich „nepřežilo“ dobu podpory z OP LZZ. Třináct podniků provoz ještě nějaký čas po skončení podpory udrželo. Z odpovědí vyplynulo, že průměrná doba od skončení projektu do ukončení podnikání je 11,2 měsíce.

Tabulka 12: Ukončení provozu po skončení podpory z OP LZZ

Pokračovali jste v provozu vašeho sociálního podniku i po skončení podpory z OP LZZ?	
Ano	59 %
Ne	41 %

N=22 respondentů

Tabulka 13: Hlavní důvody ukončení provozu

- V odpovědích na otevřenou otázku, zjišťující hlavní důvody ukončení sociálního podnikání, se ve více než polovině případů objevovaly faktory související s **problémy na trhu, nedostatkem finančních prostředků a nízkou rentabilitou podniku**. Ilustrací může být komentář: „Nepodařilo se nám uchytit se na trhu. Některé předpoklady v původním byznysplánu se nenaplnily, zejména zisková marže byla v realitě nižší, než předpokládaná. Důvodem ukončení činnosti bylo tedy nedosažení ekonomické návratnosti podnikatelské aktivity. Pokračovat by bylo možné pouze s další dotací, což ovšem nebylo cílem projektu.“
- Několik respondentů uvedlo jako jeden z důvodů zrušení provozu sociálního podniku **zvýšené nároky na práci s cílovou skupinou**. („Přesto, že jsme byli schopni zajistit dostatek zakázek pro sociální podnik, nebyli jsme schopni je s pracovníky z cílových skupin realizovat dostatečně rychle a kvalitně tak, abychom jejich realizací vygenerovali dostatečný zisk na ufinancování mezd pracovníků z cílových skupin a další provozní náklady.“ // „Měli jsme problémy s cílovou skupinou – zejména s vysokou nemocností zaměstnanců. Problémy tak byly se zvládnutím i relativně jednoduchých pracovních úkolů. Kvalita hotových výrobků byla nedostatečná.“)

N=22 respondentů

→ Podniky, které pokračují v provozu

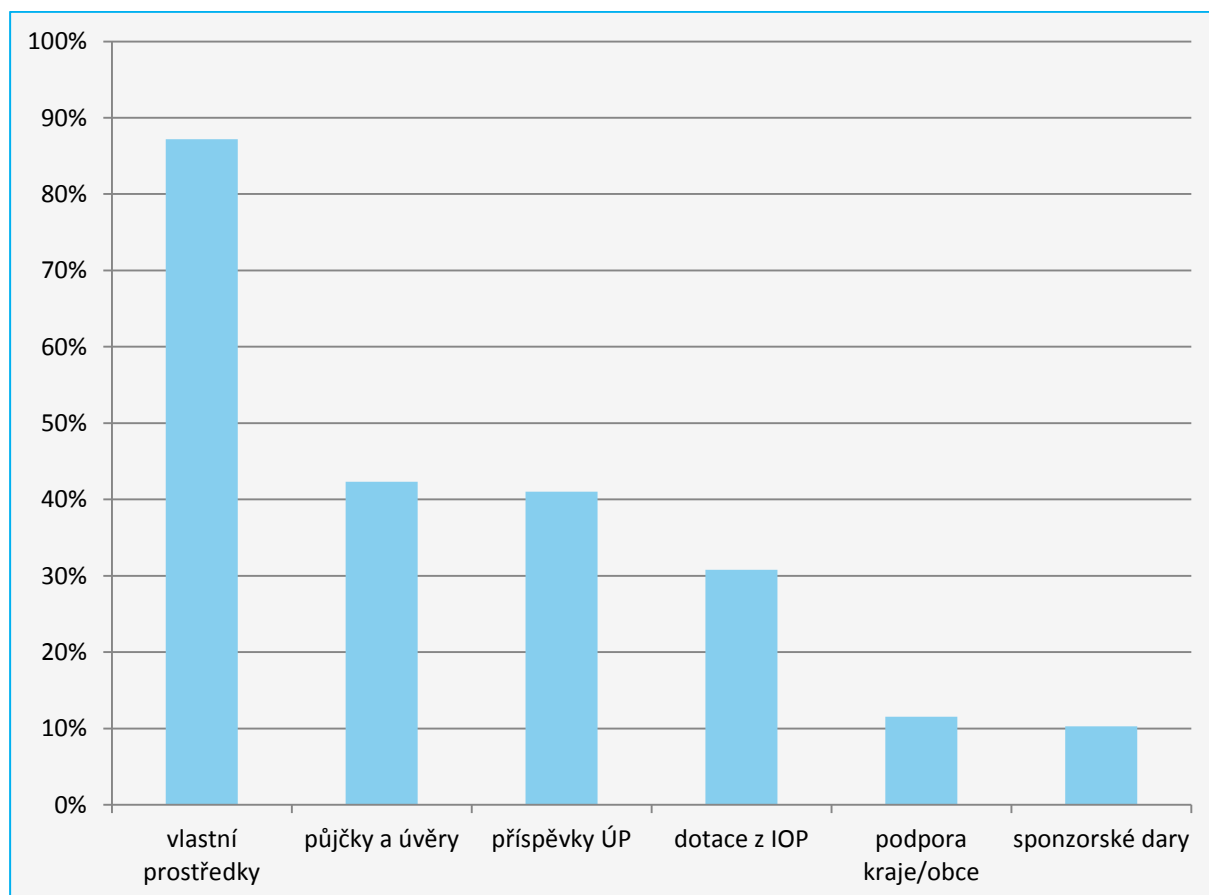
• U podniků, které během šetření byly stále v provozu, dotazník zjišťoval, jaké další zdroje financování subjekty během podpory z OP LZZ využívaly. Většina podniků využívala při svém rozjezdu či rozšíření nad rámec podpory z OP LZZ i *vlastní prostředky* (87 procent), dále to byly *půjčky a úvěry* (42 procent) a *příspěvky poskytované dle zákona o zaměstnanosti* vyplácené Úřadem práce (41 procent). *Dotace z Integrovaného operačního programu* zároveň s podporou z OP LZZ využilo 31 procent podniků. Méně využívané byly *podpora kraje či obce* a *sponzorské dary*. Tři podniky žádné další zdroje kromě dotace z OP LZZ nevyužívaly.

Tabulka 14: Další zdroje financování podniku během podpory z OP LZZ*

Vlastní prostředky	87 %
Půjčky a úvěry	42 %
Příspěvky poskytované dle zákona o zaměstnanosti (ÚP)	41 %
Dotace z Integrovaného operačního programu	31 %
Podpora kraje či obce	12 %
Sponzorské dary	10 %
Jiné zdroje	3 %
Žádné další zdroje jsme nevyužívali	4 %

*N=81 respondentů // *Respondenti mohli vybrat více možností odpovědi.*

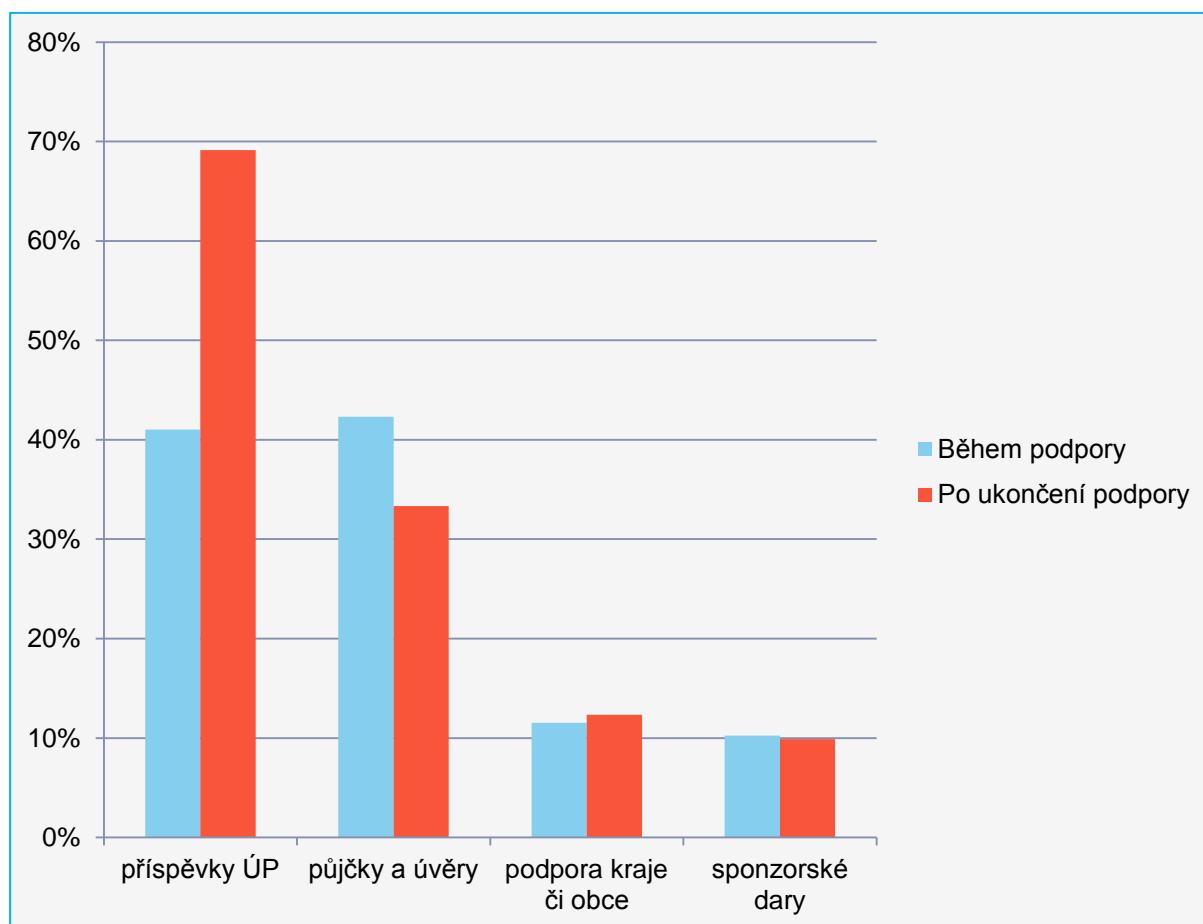
Graf 8: Další zdroje financování podniku během podpory z OP LZZ*



*N=81 respondentů // *Respondenti mohli vybrat více možností odpovědi.*

- Pokud se podíváme na zdroje financování po ukončení podpory z OP LZZ (v rámci šetření respondenti uváděli zdroje financování za poslední uplynulý rok), roste význam *příspěvků poskytovaných dle zákona o zaměstnanosti* (poskytovány jsou zejména na osoby se zdravotním postižením) – po ukončení podpory je využívalo 69 procent sociálních podniků, během podpory jen 41 procent. Mírně naopak poklesl význam *půjček a úvěrů* – po ukončení podpory je využívalo 33 procent podniků, během podpory 42 procent.

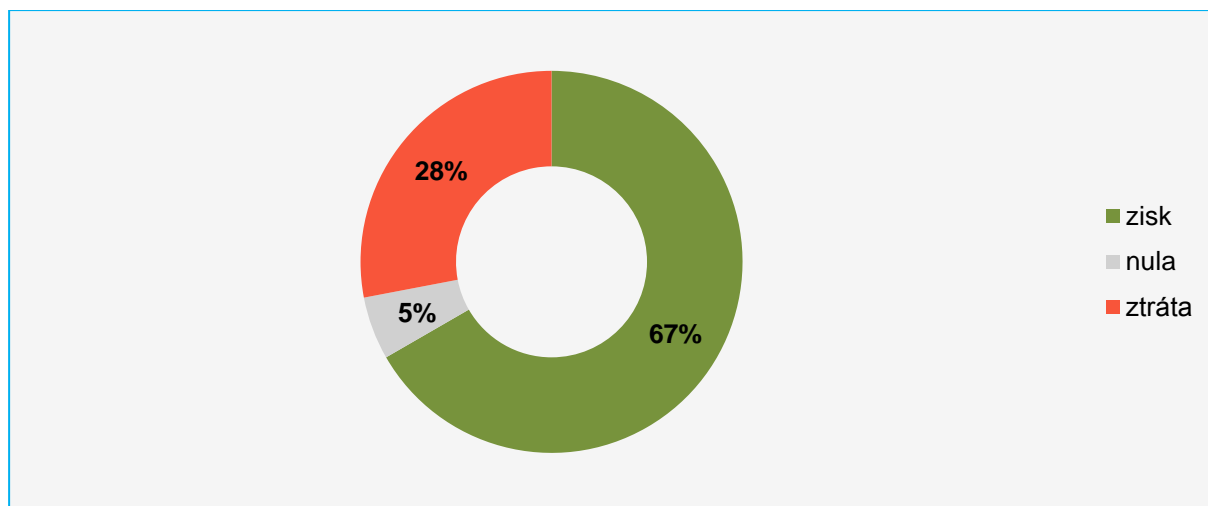
Graf 9: Porovnání zdrojů financování podniků během a po ukončení podpory*



*N=81 respondentů // *Respondenti mohli vybrat více možností odpovědi.*

- Dotazník u sociálních podniků, které jsou stále v provozu, zkoumal jejich hospodářské výsledky. (Je nutné zdůraznit, že výstup je zpracován na základě odpovědí respondentů a nevychází z oficiálních finančních zpráv.) Z dat od respondentů vyplynulo, že 67 procent projektů, které jsou v provozu, za poslední účetní rok dosáhlo zisku. Vyrovnané výnosy a náklady uvedlo 5 procent podniků a ve ztrátě je 28 procent sociálních firem.

Graf 10: Hospodářské výsledky sociálních podniků v provozu



N=75 respondentů⁷

- V sociálním podniku, který byl podpořený z OP LZZ, dosáhly v průměru celkové výnosy za uplynulý účetní rok 4,3 miliony korun a z toho vlastní tržby 3,1 miliony korun. Celkové náklady jsou zhruba na úrovni 4 milionů korun. Průměrný sociální podnik pak dosahuje zisku 250 tisíc korun.

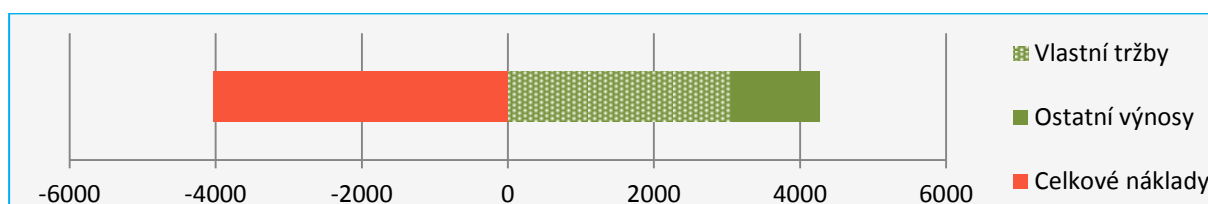
Pokud se podíváme na hospodářské výsledky z pohledu mediánu, dostaneme nižší čísla než čisté průměry. Mediánové celkové výnosy a celkové náklady dosahují u sociálních podniků shodně zhruba 2,5 milionů korun. Hospodářský výsledek mediánového podniku je pak 120 tisícový zisk.

Tabulka 15: Hospodářský výsledek průměrného sociálního podniku v provozu*

	Průměr	Medián
Celkové výnosy (včetně dotací, příspěvků, darů a ostatních příjmů)	4 276	2 523
- z toho výnosy z prodeje vlastních výrobků a služeb	3 067	1 530
Celkové náklady	4 026	2 500
Hospodářský výsledek	250	120

*N=75 respondentů⁸ // * Údaje jsou uvedeny v tisících Kč.*

Graf 11: Hospodářský výsledek průměrného sociálního podniku v provozu*



*N=75 respondentů // * Údaje jsou uvedeny v tisících Kč.*

⁷ Ze skupiny 81 respondentů – sociálních podniků, které jsou stále v provozu – bylo v rámci této otázky vyřazeno šest odpovědí kvůli logické nekonzistenci.

⁸ Viz bod výše

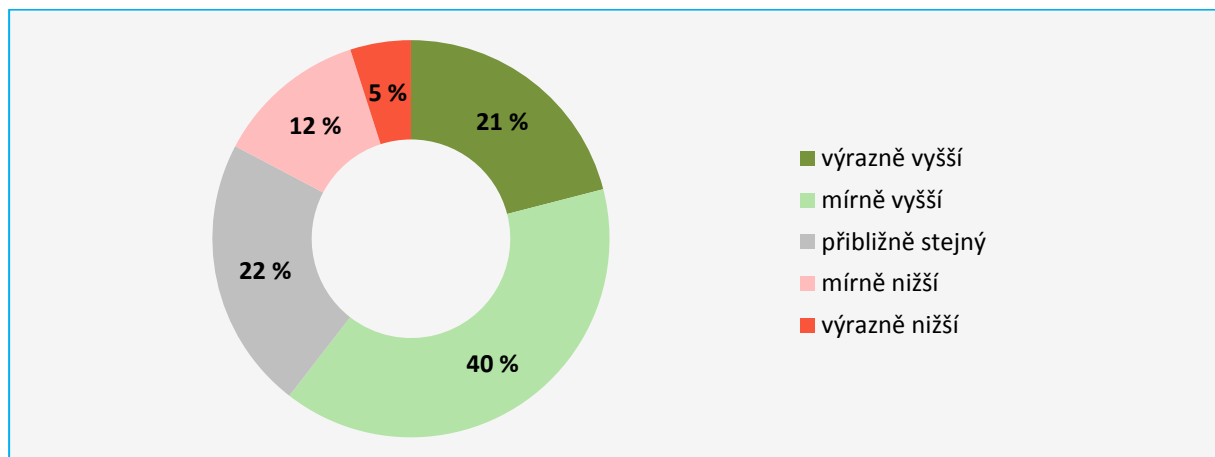
- Z odpovědí respondentů vyplývá, že 61 procent podpořených sociálních podniků od ukončení čerpání dotace z OP LZZ zvýšila své tržby. Z toho výrazně vyšší tržby uvedlo 21 procent podniků, mírně vyšší 40 procent. Snížení tržeb pak uvedlo 17 procent podniků – z toho mírné snížení 12 procent, výrazné snížení 5 procent.

Tabulka 16: Vývoj tržeb po ukončení podpory z OP LZZ

V porovnání s druhým rokem čerpání podpory z OP LZZ byl obrat vašeho sociálního podniku v posledním účetním roce:	
Výrazně vyšší (o 30 procent a více)	21 %
Mírně vyšší (o 10 až 30 procent)	40 %
Přibližně stejný	22 %
Mírně nižší (o 10 až 30 procent)	12 %
Výrazně nižší (o 30 a více procent)	5 %

N=81 respondentů

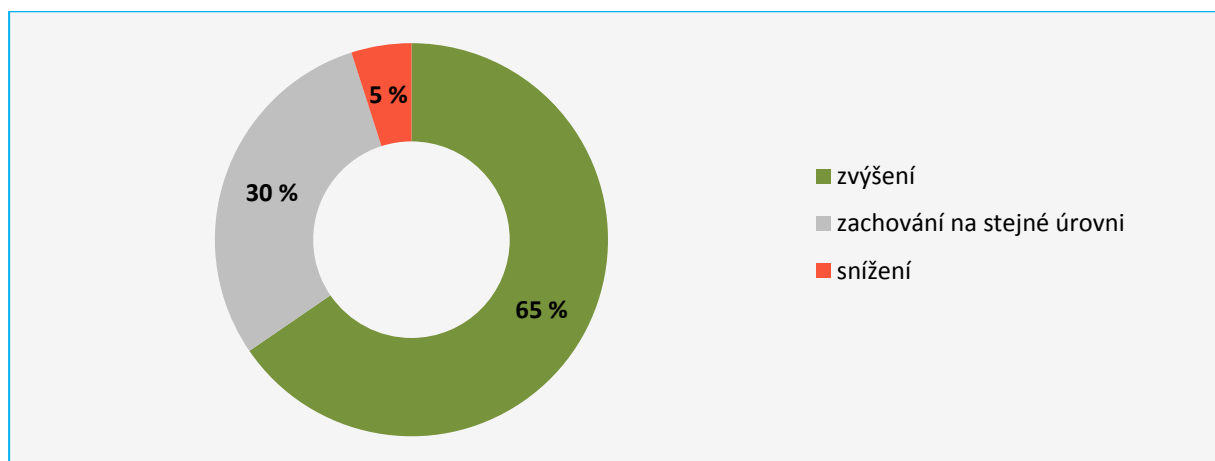
Graf 12: Vývoj tržeb po ukončení podpory z OP LZZ



N=81 respondentů

- V rámci výhledu na příští rok plánuje obrat oproti předešlému roku zvýšit 65 procent sociálních podniků. Snížit ho plánuje 5 procent podniků. Zbytek ho plánuje zachovat stejný. Možnost „podnikání plánujeme ukončit“ nevybral žádný z podniků.

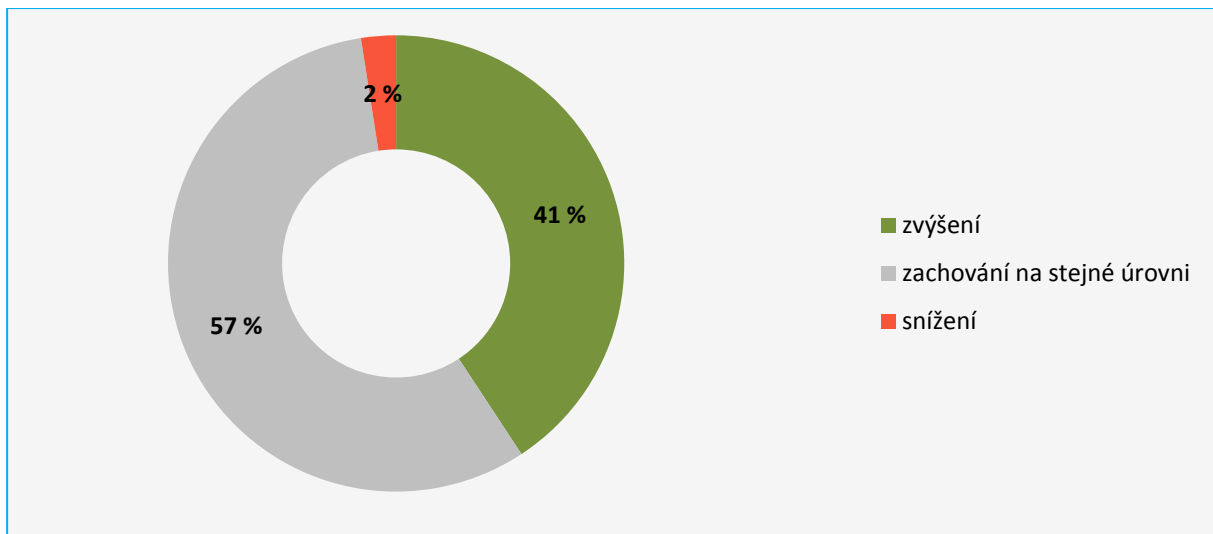
Graf 13: Výhled obratu na příští rok



N=81 respondentů

- V rámci plánů na příští rok týkajících se výše úvazků znevýhodněných cílových skupin plánuje jejich zvýšení oproti předešlému roku 41 procent sociálních podniků. 57 procent podniků plánuje jejich zachování na současné úrovni, pouze 2 procenta očekávají jejich snížení. Při porovnání výhledu obratu a výhledu výše úvazků znevýhodněných cílových skupin vyplývá, že plánovaný růst tržeb není z celé části pokryt i zvýšením úvazků osob se znevýhodněním. To může mít různé zdůvodnění - mj. zvýšení produktivity současných zaměstnanců, změna poměru zaměstnanců se znevýhodněním a bez znevýhodnění, technologické změny, plánovaná marketingová kampaň atd. Bližší zkoumání důvodů rozdílu výhledu obratu a výhledu výše úvazků znevýhodněných cílových skupin je námětem pro další šetření.

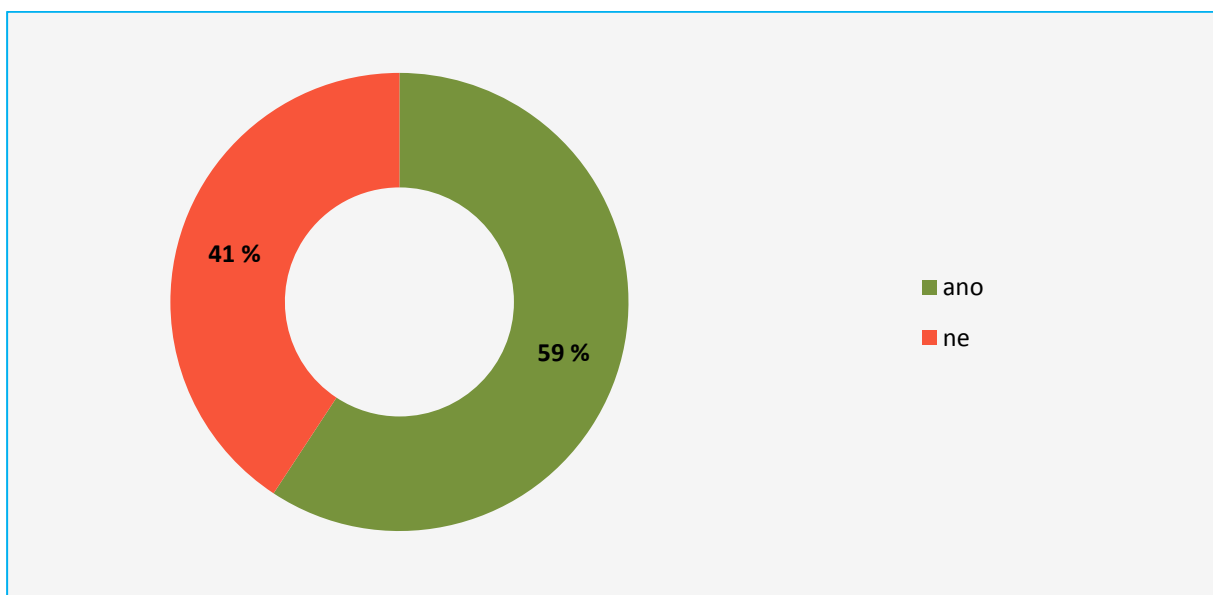
Graf 14: Výhled výše úvazků znevýhodněných cílových skupin na příští rok



N=81 respondentů

- Plán čerpat dotaci z Operačního programu Zaměstnanost v novém programovém má 59 procent podpořených sociálních podniků, které jsou v provozu.

Graf 15: Plán čerpat dotaci z OPZ



N=81 respondentů

2.4 Předpoklady úspěchu sociálního podnikání

V rámci vyhodnocení odpovědí z dotazníku bylo snahou zjistit, jestli jsou nějaké faktory či charakteristiky, které se častěji objevují u sociálních podniků, jež udržely provoz, a podobně jestli jsou nějaké shodné znaky u těch podniků, které svůj provoz ukončily. V rámci nízkého počtu respondentů ve vzorku (i celkového počtu podpořených sociálních podniků v OP LZZ) ale není možné dojít k průkazným závěrům. Výstupy v této kapitole je tedy nutné brát spíše jako popis jedinečné situace a inspiraci pro případná návazná šetření.⁹

- Při zkoumání závislosti udržení provozu a oblasti působení vyplynulo, že nezkrachoval žádný z 15 sociálních podniků působících v *lesnictví a zahradnictví*, žádný ze tří podniků působících v *informačních technologiích* a také žádný z 15 podniků působících v *prodejní činnosti*. Naopak největší podíl ukončených provozů byl u podniků působících v rámci *technických a komunálních služeb* (5 podniků ze 14), následně v *pohostinství, stravovacích službách* (7 podniků z 25) a ve *stavebnictví* (4 podniky z 15).

Tabulka 17: Udržitelnost sociálních podniků dle oblasti působení*

Oblast působení	V provozu	Ukončený provoz	Podíl zkrachovalých podniků
Technické a komunální služby	9	5	36 %
Pohostinství, stravovací služby	18	7	28 %
Stavební činnost	11	4	27 %
Úklidové služby, údržba nemovitostí	18	3	14 %
Potravinářská výroba a prodej	9	1	10 %
Lesnictví a zahradnictví	15	0	0 %
Informační technologie	3	0	0 %
Prodejní činnost	15	0	0 %

*N=103 respondentů (81 SP v provozu/22 SP s ukončeným provozem) // * Respondenti mohli vybrat pro svůj podnik více než jednu oblast působení. Nebyly zařazeny kategorie „ostatní výroba“ a „ostatní služby“. // (χ^2 : p=0,224)*

⁹ Byla testována statistická nezávislost proměnných za použití vhodných testů dle typu proměnných (výlučná možnost odpovědi, vícečetná možnost odpovědi) se zohledněním nízkého počtu pozorování. Konkrétně byly použity testy chí-kvadrát a Fischerův exaktní test. Ve všech případech nebylo možné zamítnout nulovou hypotézu o nezávislosti na hladině významnosti 0,05.

- Pokud se podíváme na závislost udržení provozu podpořených sociálních podniků a zkušeností iniciátorů sociálního podnikání, vychází, že podíl zkrachovalých podniků je velmi podobný u realizačních týmů s převládající zkušeností v neziskovém sektoru s těmi, které měli předešlé zkušenosti spíše v podnikatelském sektoru. Vyšší podíl podniků s ukončeným provozem (11 podniků ze 30) je v rámci zařazení iniciátorů sociálního podnikání do kategorie „vyvážené zkušenosti v obou sektorech“.

Tabulka 18: Udržitelnost sociálních podniků dle zkušeností iniciátorů sociálního podnikání

Zkušenosti iniciátorů podnikání	V provozu	Ukončený provoz	Podíl zkrachovalých podniků
Spíše v neziskovém sektoru	31	6	16 %
Spíše v podnikatelském sektoru	31	5	14 %
Vyvážené zkušenosti v obou sektorech	19	11	37 %

N=103 respondentů (81 SP v provozu/22 SP s ukončeným provozem) // (χ^2 : p=0,051)

- Při zkoumání závislosti udržení provozu podpořených sociálních podniků a zaměření dotace lze pozorovat nejnižší míru ukončení provozu u podniků, které čerpaly dotaci na rozšíření již dříve fungujícího sociálního podniku (provoz ukončil jeden podnik z 10).

Tabulka 19: Udržitelnost sociálních podniků dle zaměření dotace

Zaměření dotace	V provozu	Ukončený provoz	Podíl zkrachovalých podniků
Sociální podnik jsme nově založili díky dotaci z OP LZZ – zřídili jsme nové IČ, zakoupili IČ, zahájili jsme podnikání pod „spícím“ IČ	54	16	23 %
Sociální podnik jsme nově založili díky dotaci z OP LZZ pod IČ, pod kterým naše firma již podnikala v jiném oboru	18	5	22 %
Rozšířili jsme díky dotaci z OP LZZ již dříve fungující sociální podnik	9	1	10 %

N=103 respondentů (81 SP v provozu/22 SP s ukončeným provozem) // (Fischerův exaktní test: p=0,805)

- V rámci porovnání udržitelnosti provozu podpořených sociálních podniků a počtu podpořených osob v OP LZZ je podíl zkrachovalých podniků mezi jednotlivé kategorie rozložen spíše rovnoměrně.

Tabulka 20: Udržitelnost sociálních podniků dle počtu podpořených osob v OP LZZ

Počet podpořených osob v OP LZZ	V provozu	Ukončený provoz	Podíl zkrachovalých podniků
0-4	13	4	24 %
5-9	33	8	20 %
10-14	17	5	23 %
15-19	10	1	9 %
20 a více	8	4	33 %

N=103 respondentů (81 SP v provozu/22 SP s ukončeným provozem) // Zdroj: IS MONIT // (Fischerův exaktní test: p=0,709)

- V rámci zkoumání závislosti udržitelnosti provozu podpořených sociálních podniků a počtu obyvatel v obci realizace podnikání je podíl podniků s ukončeným provozem mezi jednotlivé kategorie rozložen spíše rovnoměrně a zdá se tedy, že nemá zásadnější vliv.

Tabulka 21: Udržitelnost sociálních podniků dle velikosti obce realizace podnikání

Počet obyvatel v obci realizace	V provozu	Ukončený provoz	Podíl zkrachovalých podniků
0-999	12	2	14 %
1000-4999	10	3	23 %
5000-19999	15	5	25 %
20000-49999	16	4	20 %
50000-99999	8	3	27 %
100000 a více	20	5	20 %

N=103 respondentů (81 SP v provozu/22 SP s ukončeným provozem) // (Fischerův exaktní test: $p=0,973$)

- U sociálních podniků, které jsou stále v provozu, bylo možné se podívat na závislost hospodářského výsledku na délce podnikání. Výsledky ukazují, že podíl ziskových podniků je ve vymezených kategoriích velmi podobný (60-70 procent). Vybočuje až kategorie sociálních podniků, které jsou na trhu déle než 3 roky od skončení podpory z OP LZZ. Tam bylo v uplynulém účetním roce v zisku 83 procent podniků.

Tabulka 22: Hospodářský výsledek sociálních podniků dle délky provozu

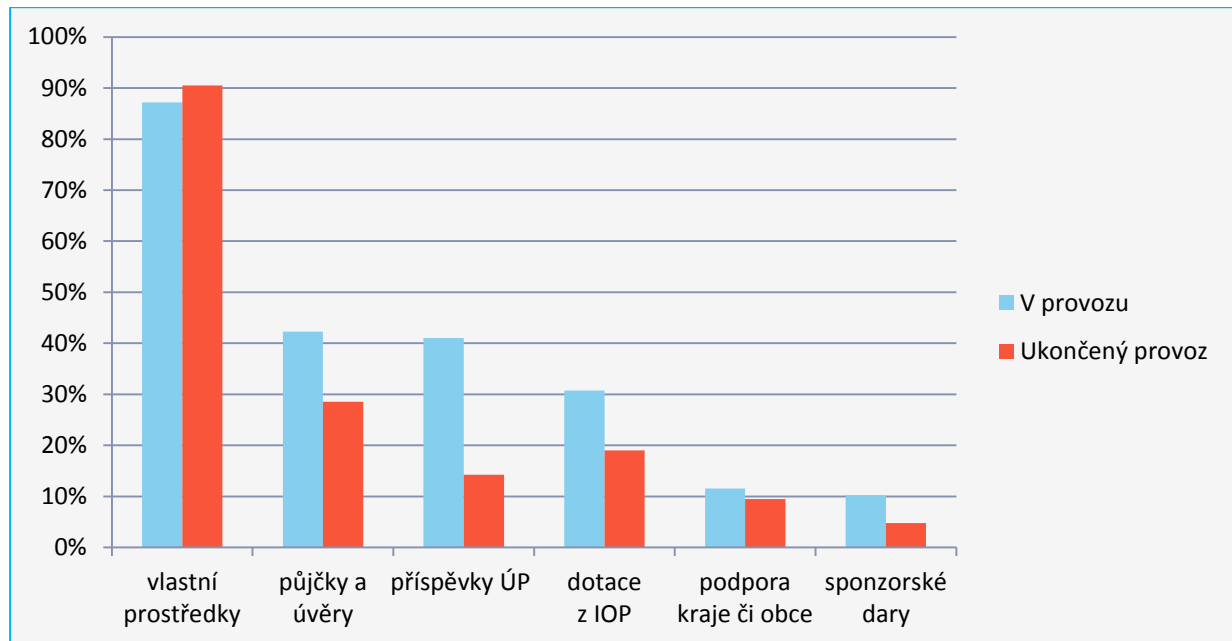
Délka provozu od skončení podpory v OP LZZ	Zisk	Ztráta	Podíl ziskových podniků
1-12 měsíců	22	10	69 %
13-24 měsíců	13	6	68 %
25-36 měsíců	5	3	63 %
37 a více měsíců	10	2	83 %

N=71 respondentů¹⁰ // (Fischerův exaktní test: $p=0,768$)

¹⁰ Ze skupiny 81 respondentů – sociálních podniků, které jsou stále v provozu – bylo v rámci této otázky vyřazeno šest odpovědí kvůli logické nekonzistenci. U čtyř podniků pak vyšel hospodářský výsledek jako nula.

- V rámci zkoumání faktorů udržitelnosti sociálních podniků zjišťovalo šetření také rozdíly ve zdrojích jejich financování. Z odpovědí vyšlo, že podniky, které jsou stále v provozu, během podpory z OP LZZ ve větší míře využívaly i další finanční zdroje, než podniky, které svůj provoz už ukončily. Fungující podniky častěji čerpaly zejména *půjčky a úvěry* (42 procent vs. 29 procent), *příspěvky od Úřadu práce poskytované dle zákona o zaměstnanosti* (41 procent vs. 14 procent), ale i *dotace z Integrovaného operačního programu* (31 procent vs. 19 procent). Nakolik významný vliv na udržitelnost sociálních podniků může faktor finančních zdrojů mít, je nutné prozkoumat blíže v dalších, kvalitativních šetřeních.

Graf 16: Porovnání zdrojů podniků během podpory z OP LZZ (v provozu vs. ukončený provoz)



N=103 respondentů (81 SP v provozu/22 SP s ukončeným provozem) // (χ^2 : p=0,137)

2.5 Překážky a podpora

V závěrečné sekci dotazníku respondenti odpovídali na otevřené otázky, které měly zmapovat nejzávažnější překážky a problémy v provozu sociálních podniků, a vedle toho také měli určit hlavní potřeby z hlediska podpůrných služeb a odborného poradenství.¹¹

Tabulka 23: Nejzávažnější překážky a problémy v provozu sociálních podniků

• V komentářích respondentů k nejzávažnějším překážkám a problémům souvisejícím s provozem sociálního podniku se nejčastěji opakovalo téma **zvýšených nároků na práci s cílovou skupinou**. Dotázaní v rámci této kategorie často zmiňovali vysokou nemocnost zaměstnanců z cílových skupin, dále obtížnou práci s jejich motivací, složitou komunikaci, problémy se špatnou pracovní morálkou, zatížení zaměstnanců sociálními hendikepy (dluhy, exekuce) nebo nedostatek pracovníků z cílové skupiny s potřebnou kvalifikací. Ilustrují to některé z odpovědí: „*Vážným problémem u dlouhodobě nezaměstnaných je ztráta motivace k práci a nízká odpovědnost a zájem na dobrých výsledcích sociálního podniku jako celku. Řešili jsme i škody na svěřeném nářadí a zařízeních. Mnoho energie v řídicí a motivační práci se vyčerpá na důslednou kontrolu a pracovní vedení. Méně jí tak zbývá na koncepční práci.*“ // „*Nemáme prostor pro pečlivé zaškolování nových osob se zdravotním postižením, proto některé neudržíme.*“ // „*Makroekonomické podmínky velmi limitují nabídku vhodných zaměstnanců z cílových skupin na trhu práce. Blízkost hranic s Německem a nelegální trh práce výrazně odčerpává schopnější řemeslníky.*“

Doporučení: Doporučujeme oddělení projektů sociálního podnikání (873) prověřit, zda mohou zaměstnanci sociálních podniků využívat podporu v jiných investičních prioritách (mj. kurzy finanční gramotnosti, kurzy měkkých dovedností - např. v oblasti pracovní disciplíny, školení na zvýšení odborných dovedností). Návazně může Řídicí orgán realizátory projektů sociálního podnikání upozorňovat na výše uvedenou možnost a přispět tak ke zvýšení pracovních kompetencí osob z cílových skupin. Tím by se zároveň řešil problém zvýšených nároků na práci s cílovou skupinou.

Adresát doporučení: Oddělení projektů sociálního podnikání (873)

• Opakovaně se objevovaly také odpovědi, které je možné zařadit do kategorie **nedostatečný zájem státních a veřejných institucí o problematiku sociálního podnikání**. Témata této kategorie ilustrují následující komentáře: „*Problémem je absence systémové podpory sociálních podniků ze strany státu (nad rámec podpory z OP LZZ).*“ // „*Chybí společensky odpovědné zadávání veřejných zakázek a daňová či jiná úleva pro sociální podniky.*“ // „*Municipality nemají zájem o doplňkové činnosti sociálního podniku (úprava veřejné zeleně) - zajišťují si to pro ně výhodněji prostřednictvím SÚPM a veřejnou službou.*“ // „*Po ukončení podpory je možnost pouze čerpat podporu na zdravotně znevýhodněné a jen pokud naplníte podmínky pro toto určené.*“)

Doporučení: Problematika společensky odpovědného zadávání veřejných zakázek je nově řešena v rámci projektu MPSV „Podpora implementace a rozvoje sociálně odpovědného zadávání“. Realizátorům projektu bude navrženo, aby na základě výsledků této analýzy zohlednili sociální podniky v aktivitách projektu, konkrétně, aby veřejné zadavatele, kteří jsou cílovou skupinou tohoto projektu, upozorňovali na možnost zvýhodnění sociálních podniků ve veřejných zakázkách.

Adresát doporučení: Oddělení evaluací (802) ve spolupráci s oddělením veřejných zakázek (341)

¹¹ Odpovědi na otevřené otázky ze strany respondentů je třeba brát jako subjektivní hodnocení průběhu podpory. Odpovědi mají sloužit k vytyčení možných problémových oblastí podpory, ne vždy ale nutně zachycují objektivní realitu.

- Určitým evergreenem je pak téma **legislativního neukotvení sociálního podnikání a neexistence dlouhodobé systémové podpory**. („Problémem je neexistující legislativa v rámci přijetí právní úpravy sociálních podniků. Je nutné ji propojit s doplněním zákona o zaměstnanosti a tím systémově podpořit dlouhodobé fungování sociálních podniků např. prostřednictvím daňového zvýhodnění, snížením sazby DPH nebo nastavením jiných typů a forem úlev. Určit je třeba také násobek minimální mzdy, kterou si mohou OZP přivydělat bez obavy ze ztráty invalidního důchodu, což povede ke zvýšení jistoty a motivace k práci. Problémem jsou i zakázky realizované prostřednictvím elektronických aukcí znevýhodňujících malé podnikatele, kteří mají podnikání postavené na kvalitě surovin a nemohou snížit cenu výrobku tak, aby v elektronické aukci uspěli, zároveň nemohou dodávat výrobky v požadovaném objemu.“)

- Několik respondentů také zmínilo **vysokou administrativní zátěž související s čerpáním dotace a nepružnost podmínek podpory**. V naprosté většině respondenti uváděli problémy s obecným nastavením pravidel podpory, k podpoře ze strany poskytovatele podpory měl výhrady jeden respondent. Témata této kategorie ilustrují následující komentáře: „Nastavení čerpání dotace je nepružné (nemožnost flexibilního odměňování dle pracovního výkonu).“ // „Překážkou je zpětné vyplácení dotací i délka dotačního období vzhledem k zajištění stálého objemu práce.“ // „Nastavení podmínek čerpání podpory je příliš rigidní - nebylo nám umožněno rozšířit podnikatelský produkt. Není možné reagovat operativně na změny a potřeby trhu, administrativa je příliš zbytnělá, někteří úředníci poskytovatele jsou nekompetentní (např. neměli zkušenost se zaměstnáváním zdravotně znevýhodněných pracovníků).“

- Mezi překážky dotázaní řadili také různé záležitosti související s **ekonomikou a situací na trhu**. Tématy byly zakázky, konkurenceschopnost, nepružný pracovní trh či nízká kupní síla. Komentáře pro ilustraci: „Obtížná je konkurenceschopnost. Zejména v oblasti úklidu soupeříme s černou ekonomikou, ale i s firemními konkurenty, kteří mají běžné zaměstnance a nižší administrativní zátěž.“ // „Problémem je nedostatek efektivních zakázek. Sociální podnikání je ve své podstatě podobný protimluv jako 'kvalitní, módní a levný' výrobek.“ // „Pohostinství v Česku je na fatálně ilegální úrovni - naše konkurence neplatila DPH a zaměstnávala většinu zaměstnanců na DPP. Naší jedinou překážkou byly nízké příjmy koncipované na úrovni těch, jejichž podnikání je na hraně legálnosti nebo dokonce za ní.“ // „Sociální podnik se potýká s problémem, že osoby z cílové skupiny samy po krátkém čase požádají o rozvázání pracovního poměru a raději budou nezaměstnaní, protože sociální systém ČR jim umožňuje prostřednictvím čerpání různých sociálních dávek pobírat více finančních prostředků, než je jejich mzda.“

- Okrajově respondenti uváděli i komentáře, které lze shrnout pod kategorii **nezkušenost s podnikatelským prostředím**. Příkladem může být tento komentář: „Problémem byla celková nepřipravenost a nezkušenost vedení podniku s tímto podnikatelským záměrem a špatně nastavený a realizovaný marketingový plán podniku.“

N=103 respondentů // Možnost odpovědět využilo 100 respondentů.

Nejčastější odpovědi na otázku týkající se chybějících podpůrných služeb pro sociální podnikání v krajích či v celé České republice lze rozdělit do několika kategorií, které uvádí následující tabulka.

Tabulka 24: Chybějící podpůrné služby pro sociální podnikání

• Propagace sociálního podnikání a společensky odpovědného zadávání zakázek

Nejčastěji se v komentářích objevovalo téma propagace sociálního podnikání a společensky odpovědného zadávání zakázek. Respondenti apelují na větší odpovědnost státní správy a samosprávy v zadávání veřejných zakázek a také na osvětu o sociálním podnikání mezi širší veřejností, ale třeba i mezi státními a krajskými úředníky. („Je třeba naučit lidi tomu, že sociální podnik není sociální služba - je stále malá osvěta.“ // „U municipalit a subjektů s majetkovým podílem státu je třeba podporovat společensky odpovědné chování v podobě zakázek zadávaných sociálním podnikům.“ // „Chybí propagace činností sociálních podniků, zvýhodnění sociálních podniků v komunikaci a zájmu o spolupráci s veřejnými institucemi, zvýhodnění firem a institucí při uzavření spolupráce se sociálními podniky. Je třeba zlepšit přístup v navazování komunikace se zařízeními zřízenými krajem nebo městem daného regionu.“ // „Uvítali bychom přímou podporu obcí na nově vzniklá pracovní místa – tedy nejen pro zaměstnance s OZP/ZTP.“)

• Poradenství k čerpání dotace

Část respondentů vyjádřila poptávku po bezplatném poradenství k čerpání dotace - např. po pomoci při zpracování projektového záměru, administrativní podpoře, informování o podmínkách čerpání podpory de minimis nebo po administrativní pomoci k získání podpory na chráněná pracovní místa. Několik respondentů navrhuje také vznik databáze uchazečů o práci z řad podporovaných cílových skupin. („Chybí poskytování poradenství (zdarma) v různých byrokratických povinnostech podnikatele - jak vůči státním organizacím, tak vůči poskytovateli dotací. Představovala bych si to tak, že by byl přidělen konkrétní pracovník, který by občas navštívil sociální podnik a věnoval čas problémům k řešení, dříve než přijde kontrola a vytkne nedostatky sankcemi. Hlavně na začátku projektu.“)

Doporučení: Prospěšný by mohl být vznik záložky na webových stránkách esfcz.cz, kde by příjemci nabízeli volná místa v projektech dotovaných z OPZ. Otevřel by se tak další kanál, jak rekrutovat účastníky projektů z řad lidí se znevýhodněním na trhu práce. Konkrétně projekty čerpající podporu na rozvoj sociálního podnikání by na této záložce mohly inzerovat volná pracovní místa.

Adresát doporučení: Oddělení podpory implementace a projektového řízení (803)

• Odborné sociální poradenství pro cílové skupiny

Někteří respondenti by uvítali více služeb nabízející sociálního poradenství pro lidi se znevýhodněním, které by bylo nad rámec práce s cílovou skupinou v rámci sociálního podniku. („V regionu není žádná poradenská služba ohledně exekucí, bydlení apod. Úřady tyto věci moc nezvládají a lidé se nemají na koho obrátit. Ze začátku jsem i v tomhle hodně lidem pomáhal, ale nyní mi na toto už nezbývá žádný čas. Chybí to tu.“)

• Poradenství v oblasti řízení podnikání a marketingu

Respondenti zmiňovali i potřebu konzultací zaměřených na ekonomické řízení podniku, marketing, řízení lidských zdrojů a právní poradenství.

• **Vhodné finanční nástroje**

Část respondentů také do odpovědí na otázku o potřebných podpůrných službách zařadila apel na rozšíření nabídky vhodných finančních nástrojů pro sociální podniky. („*Potřebné by bylo jednodušší získávání provozních úvěrů na udržení cash-flow společnosti.*“ // „*Chybí snadnější možnost čerpat úvěr – kontokorent. Banky jsou velice opatrné.*“)

• **Podpora spolupráce a sdílení zkušeností mezi sociálními podniky**

Několik dotázaných uvedlo, že by uvítali více vzájemné spolupráce mezi sociálními podniky a sdílení zkušeností a příkladů dobré praxe na konferencích či workshopech. („*Na trhu chybí asociace sociálních podniků, která by předávala zkušenosti, pořádala konference, zasílala novinky, prováděla průzkumy trhu apod.*“)

N=103 respondentů // Možnost odpovědět využilo 92 respondentů.

Témata odborného poradenství k sociálnímu podnikání, která by respondenti uvítali, pak shrnuje následující tabulka.

Tabulka 25: Vítaná témata odborného poradenství

• Nejvíce by zakladatelé a realizační týmy sociálních podniků ocenili poradenství v oblasti **marketingu, managementu a finančního řízení**. Respondenti zmiňovali třeba potřebu získat know-how, jak oslovovat a získávat nové zákazníky. Ocenili by také konzultace k podnikatelským záměrům se zaměřením na hodnocení jejich realističnosti a rizik. Zajímali by je i možnosti využití PR pro rozvoj podnikání. Poradenství by respondenti navrhovali i v oblasti finančního řízení – zejména v řízení cash-flow firmy. Jeden z návrhů se týkal i školení ohledně možnosti spolupráce sociálních podniků s většími firmami či korporacemi za účelem propojení služeb v rámci společenské odpovědnosti.

• Respondenti také v několika případech zmínili, že by ocenili poradenství týkající se **praktické práce s cílovými skupinami** – konkrétně například s lidmi ze sociálně vyloučených lokalit. Uvítali by i informování ohledně **pracovněprávní legislativy a účetnictví**, které souvisejí se zaměstnáváním znevýhodněných osob (daně, čerpání příspěvků přes Úřad práce atd.). Zmíněna byla i potřeba průběžně informovat o měnících se povinnostech podnikatele vůči státu.

Doporučení: Poradenství v rámci projektu „Podpora sociálního podnikání v ČR pokračuje!“ by se mohlo více zaměřit na pracovněprávní legislativu, účetnictví a administrativní pomoc. Vzniknout by mohl například materiál popisující proces získání a vykazování podpory na chráněná pracovní místa – formou materiálu by mohl být „praktický průvodce“ se vzorovým příkladem postupu. Příjemci - podnikatelé by také mohli ocenit přehledně zpracované informace o svých povinnostech nejen v rámci čerpání dotace, ale i o povinnostech podnikatele vůči státu.

Adresát doporučení: Oddělení projektů sociálního podnikání (873)

• Jako další oblast možného poradenství se v rámci odpovědí vyprofilovalo **představení variant finančních (i nefinančních) nástrojů využitelných na provoz sociálního podniku** - jak dotačních titulů, tak různých forem úvěrů.

N=103 respondentů // Možnost odpovědět využilo 83 respondentů.

3 Závěr - vytipované oblasti dalšího zkoumání

Analýza výsledků šetření mezi sociálními podniky, které čerpaly podporu z OP LZZ, pomohla definovat některé oblasti, které je potřeba blíže prozkoumat k lepšímu pochopení efektů intervence. Tyto oblasti budou součástí evaluace sociálního podnikání v dalším programovém období 2014-2020. Ve vazbě na cíle analýzy, kdy hlavním záměrem bylo vytipování oblastí dalšího zkoumání, se závěr věnuje především této oblasti.

- V plánu je zkoumat vývoj zastoupení cílových skupin v sociálních podnicích v čase – s důrazem na zjištění případných změn složení cílových skupin během podpory z evropských fondů a po jejím skončení. Snahou bude zjistit, jestli jsou některé cílové skupiny v období po ukončení podpory v sociálních podnicích méně preferovány a klesá jejich zastoupení oproti stavu během podpory.
- Podrobnější analýzu vyžaduje také síla vazby zaměstnání osob se znevýhodněním v sociálních podnicích a míry zaměstnanosti v České republice. Analýza by se měla zaměřit zejména na zmapování charakteristik osob se znevýhodněním, které těsně před nástupem do sociálního podniku měly zaměstnání či vlastní živnost a jen „přestupují“ ze zaměstnání do zaměstnání. Snahou bude zjistit, jestli jsou takové „přestupy“ častější u některých cílových skupin jakou roli hrají další faktory. Šetření se bude týkat i nejčastějších forem předchozího zaměstnání osob, které do sociálního podniku z jiné práce „přestoupily“.
- Zkoumány budou podrobněji i zdroje financování sociálních podniků – a to zejména rozdíly ve využití jednotlivých typů během podpory a po skončení podpory z evropských fondů. V aktuálním šetření byl zaznamenán významný růst využití příspěvků poskytovaných dle zákona o zaměstnanosti po ukončení podpory. V dalším šetření bude snahou tento fenomén potvrdit a také hledat jeho zdůvodnění. Zjišťován bude také vliv složení využívaných zdrojů financování na udržitelnost sociálního podnikání.
- V rámci zkoumání hlavních překážek v provozu sociálního podnikání budou využity poznatky z otevřené otázky v aktuálním šetření. V dalším šetření už budou využity kategorie vytvořené na základě odpovědí z dotazníkového průzkumu a jednotlivé kategorie budou prozkoumány do větší hloubky.

4 Seznam tabulek a grafů

Seznam tabulek

Tabulka 1: Typ organizace příjemce	7
Tabulka 2: Místo realizace	7
Tabulka 3: Zaměření dotace	8
Tabulka 4: Oblasti působení sociálních podniků	8
Tabulka 5: Složení sociálních podniků v provozu dle doby od ukončení podpory z OP LZZ.....	10
Tabulka 6: Motivace iniciátorů sociálního podniku pro jeho založení	11
Tabulka 9: Změna složení cílových skupin po skončení podpory oproti stavu během podpory.....	13
Tabulka 10: Počty zaměstnanců a úvazků v průměrném sociální podnik v provozu	14
Tabulka 11: Způsob oslovení uchazečů o práci z řad osob se znevýhodněním	15
Tabulka 12: Způsob poskytování psychologické péče a sociálního poradenství.....	16
Tabulka 13: Vstup na trh práce nebo změna zaměstnání?	16
Tabulka 14: Ukončení provozu po skončení podpory z OP LZZ.....	17
Tabulka 15: Hlavní důvody ukončení provozu.....	17
Tabulka 16: Další zdroje financování podniku během podpory z OP LZZ.....	18
Tabulka 19: Hospodářský výsledek průměrného sociálního podniku v provozu	20
Tabulka 20: Vývoj tržeb po ukončení podpory z OP LZZ	21
Tabulka 21: Udržitelnost sociálních podniků dle oblasti působení	23
Tabulka 22: Udržitelnost sociálních podniků dle zkušeností iniciátorů sociálního podnikání	24
Tabulka 23: Udržitelnost sociálních podniků dle zaměření dotace.....	24
Tabulka 24: Udržitelnost sociálních podniků dle počtu podpořených osob v OP LZZ.....	24
Tabulka 25: Udržitelnost sociálních podniků dle velikosti obce realizace podnikání	25
Tabulka 26: Hospodářský výsledek sociálních podniků dle délky provozu	25
Tabulka 27: Nejzávažnější překážky a problémy v provozu sociálních podniků	27
Tabulka 28: Chybějící podpůrné služby pro sociální podnikání	29
Tabulka 29: Vítaná témata odborného poradenství	30

Seznam grafů

Graf 1: Zkušenosti iniciátorů sociálního podnikání	9
Graf 2: Aktuální provoz podpořených sociálních podniků	9
Graf 3: Aktuální provoz podpořených sociálních podniků (včetně non-respondentů).....	10
Graf 4: Cílové skupiny zaměstnané v sociálních podnicích během podpory z OP LZZ	12
Graf 5: Osoby se zdravotním postižením - zastoupení specifických podskupin	13
Graf 6: Počty zaměstnanců a úvazků v průměrném sociální podnik v provozu.....	14
Graf 7: Nabízené aktivity pro zaměstnance se znevýhodněním	15
Graf 8: Další zdroje financování podniku během podpory z OP LZZ	18
Graf 9: Porovnání zdrojů financování podniků během a po ukončení podpory	19
Graf 10: Hospodářské výsledky sociálních podniků v provozu	20
Graf 11: Hospodářský výsledek průměrného sociálního podniku v provozu.....	20
Graf 12: Vývoj tržeb po ukončení podpory z OP LZZ.....	21
Graf 13: Výhled obratu na příští rok.....	21
Graf 14: Výhled výše úvazků znevýhodněných cílových skupin na příští rok.....	22
Graf 15: Plán čerpat dotaci z OPZ.....	22
Graf 16: Porovnání zdrojů podniků během podpory z OP LZZ (v provozu vs. ukončený provoz)	26